

Et spørsmål om ære?

En studie av drap på kvinnelige familiemedlemmer i
Tyrkia

Marianne Strand Ølnes
Vår 2009

Masteroppgave i Midtøsten og Nord- Afrikakunnskap, program for Asiatiske og afrikanske studier ved Institutt for kulturstudier og orientalske Språk, Universitetet i Oslo.
Oppgavens omfang er 30 studiepoeng.

INNLEDNING	4
BAKGRUNN FOR STUDIEN	4
STUDIENS HYPOTESE	4
INNSAMLING AV INFORMASJON	5
Metode	5
Utfordringer i innsamlingsperioden	6
Etikk	8
TIDLIGERE FORSKNING PÅ FELTET	8
STUDIENS STRUKTUR	9
KAPITTEL 1: SOSIALE OG POLITISKE UTFORDRINGER I DET MODERNE TYRKIA	10
HISTORIE	10
DAGENS SITUASJON	11
KVINNER	11
”DET KURDISKE SPØRSMÅLET”	12
INTERN MIGRASJON	13
KONKLUSJON	14
KAPITTEL 2: ÆRE I TYRKIA	15
ÆRESBEGREPET	15
ÆRESKRIMINALITET	16
ÆRESDRAP OG VOLD MOT KVINNER	19
VOLD	19
UNDERRAPPORTERING	20
REGIONALE OG BEFOLKNINGSMESSIGE FORSKJELLER	20
KONKLUSJON	21
KAPITTEL 3: TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ ÆRESDRAP	22
PATRIARKALISME	22
Æresdrap- et kurdisk fenomen?	24
Føydalisme	24
Kurdisk frigjøringskamp	25
ÆRESDRAP BLANT MIGRANTER	26
KONKLUSJON	28
KAPITTEL 4: ÆRE ELLER IKKE ÆRE?	29
ULIKE VERDENER- ET LAND	29
EMPIRI	31
Drap i rurale områder	31

Case 1: Utroskap, en vei til døden	31
Case 2: Voldtatt av bror og ofret av familien	33
Case 3: Steinet av brødre for graviditet	34
Distinktive trekk ved drap i rurale områder	36
Drap blant migranter	37
Case 4: Samtale med menn, et tegn på utroskap	37
Case 5: Voldelig mann dreper kona	38
Case 6: Mulig utro kone som legitim drapsgrunn	40
Case 7: Frihet og krav om skilsmisse koster dyrt	40
Case 8: Sønnen må drepe når kona vil skilles	41
Distinktive trekk for drap blant migranter	43
KONKLUSJON	44
KAPITTEL 5: PATRIARKI ELLER MIGRASJON?	46
Patriarki	46
Migrasjon	49
Konklusjon	52
KONKLUSJON	53
Statens rolle	53
Endringstid er krisetid	54
Hva har blitt gjort?	54
Forbedringer i lovverket	55
Implementering	55
LITTERATURLISTE	57
Bøker og artikler	57
Internett	59
Annet	61

Innledning

Æresdrap er en ekstrem form for vold og er utbredt i store deler av Midtøsten, Pakistan og Tyrkia. Fenomenet har de senere år også forekommet i blant annet Skandinavia og Storbritannia. FN regner med at rundt 5000 kvinner verden over blir drept hvert år som følge av ære (www.unfpa.org). Mørketallene er store. I denne studien vil jeg bruke Tyrkia som eksempel; Tyrkia er godt utviklet i forhold til andre land i regionen og er i forhandlinger om EU medlemskap. Utdanningsnivået øker hvert år, og økonomien er i vekst. I tillegg var Tyrkia det første landet i et utvidet Midtøsten som satte fokus på kvinners rettigheter og som ga kvinner stemmerett. Til tross for dette, ser antall æresdrap ikke ut til å synke.

En foreløpig definisjon av æresdrap kan være: ”drap på kvinne for å gjenreise en families ære¹” (Amnesty 2003: 12).

Bakgrunn for studien

Min interesse for kvinnespørsmål og æresdrap har utviklet seg gradvis etter at jeg for 5 år siden begynte med Midtøstenstudier. Etter at jeg tok fatt på studier i tyrkisk i 2005 har interessen for Tyrkia økt, og jeg har tilbrakt mye tid i landet. Blant annet arbeidet jeg høsten 2008 ved den norske ambassaden i Ankara. Hovedfokuset var kvinnespørsmål og menneskerettigheter. Herunder gjorde jeg en teoretisk analyse av æresdrap i Tyrkia. Studien jeg nå driver med, er en empirisk gjennomgang av temaet. Oppholdet ved ambassaden gjorde meg oppmerksom på nødvendigheten av at man fra ulike samfunnsarenaer retter søkelyset mot kvinner og likestilling for å skape utvikling. Jeg håper min studie om æresdrap og partnerdrap i Tyrkia kan bli et supplement, spesielt fordi jeg fokuserer på interne migranter, en gruppe det er blitt forsket lite på. Etersom mange av de samme mekanismene oppstår ved migrasjon til Norge, mener jeg man kan dra lærdom av studien også på denne gruppen.

Studiens hypotese

Årsakene til at kvinner blir drept av partner eller familie, er mangeartede og komplekse. Det er sjelden én årsak. Til tross for at man i etterkant finner noe som ser ut til å være en klar årsakssammenheng, vil det ofte eksistere bakenforliggende grunner som er vanskeligere å få

¹ Også menn kan bli drept i æresdrap. Dette skjer imidlertid sjelden.

tak i. Disse vil jeg undersøke nærmere. Min hypotese er at det i Tyrkia ofte settes merkelappen ”æresdrap” på drap som i virkeligheten grunner i andre årsaker enn ære og patriarki.

For å underbygge hypotesen bruker jeg partnerdrap blant migranter som empirisk plattform. Med utgangspunkt i de definisjoner som vanligvis ligger til grunn for en diskusjon av æresdrap, mener jeg majoriteten av historiene jeg har blitt fortalt om migranter ikke er æresdrap. I større grad mener jeg at identitetskrise, marginalisering og svake sosioøkonomiske forhold er årsaker til at migranter dreper sine familiemedlemmer. I den grad patriarkalske strukturer har avgjørende betydning, mener jeg disse utløses av migrasjon. Mitt mål med denne studien blir derfor å undersøke om elementer tilknyttet migrasjonen, heller enn ære og patriarki, kan forklare drapene, og drøfte om ”æresdrap” ukritisk brukes om drap som utløses av andre elementer enn ære.

Innsamling av informasjon

Metode

Studien er basert på et 5 ukers feltarbeidsopphold i Tyrkia i perioden januar til februar 2009. Jeg tilbrakte det meste av tiden i Istanbul og Ankara, men hadde også et kortere opphold i Diyarbakir og Mardin, sørøstlige områder der det skjer flere æresdrap hvert år. Jeg har samlet 15 caser med æresrelatert kriminalitet, 6 involverer interne migranter fra rurale områder til urbane. I halvparten av historiene jeg har blitt fortalt, blir ikke kvinnene drept. Man finner i stedet andre løsninger. Eksempler på dette kan være at personer som har krenket familieæren, må flytte til en annen kant av landet. Fordi jeg her skal diskutere ære i sammenheng med drap, velger jeg imidlertid å fokusere på casene der familiemedlemmer dreper kvinnene.

På metodedelen følger jeg Tove Thagaards bok om kvalitativ analyse ”*Systematikk og Innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*”. Jeg har en feministisk tilnærming til materialet. Dette innebærer problematisering av kjønnsrelasjoner og at relasjonen mellom kjønnene ses i sammenheng med makt og undertrykkelse (Thagaard 2006: 43). Jeg bruker kvalitativ metode og har utført det Thagaard kaller delvis strukturerte intervjuer. Det betyr at temaene er fastsatt i forkant, mens rekkefølgen og spørsmålene avgjøres underveis. Fordelen med det, er at jeg kan følge informantens fortelling, men likevel få informasjon om de temaene jeg ønsker

(Thagaard 2006: 85). Intervjuene ble foretatt ved at jeg ba intervjuobjektene fortelle æresdrapshistorien, eller casen, de kjente til. Deretter gikk jeg gjennom de på forhånd bestemte temaene. Jeg ba om informasjon om de involverte partenes sivilstatus og etnisitet, økonomisk- og utdanningsmessig situasjon, i hvilken grad ære ble brukt åpenlyst eller ikke, om kvinnen levde med vold, om familien var interne migranter og hvordan dette eventuelt påvirket økonomi, utdanning, kontrollbehov hos mannen og kvinnenenes frihet. I tillegg etterspurte jeg opplysninger rundt ekteskap dersom kvinnen var gift.

Med utgangspunkt i casene skal jeg gjøre en case-studie. Case-studier er, i følge Thagaard, undersøkelsesopplegg der man samler mye informasjon om få caser. Gjennom slike studier kan hver enkelt æresdrapshistorie studeres, samtidig med at casene kan sammenlignes. Dette sikrer et helhetlig bilde (Thagaard 2006: 47-48).

For å få informanter har jeg brukt snøballmetoden. Snøballmetoden betyr at man kontakter noen personer med de kvalifikasjonene man ser etter og deretter ber disse om å navngi andre med tilsvarende kvalifikasjoner (Thagaard 2006: 54). Thagaard understreker at strategien kan være problematisk fordi man risikerer at utvalget består av personer fra samme nettverk. For å hindre dette, foreslår hun at man fra starten kontakter personer fra ulike miljøer, for på den måten å sikre at informantene ikke for nært tilknyttet hverandre (ibid). Fordi jeg allerede har et kontaktnett i Tyrkia, har jeg kunnet henvende meg til fagfolk fra forskjellige grupperinger. Dette har gjort bruk av metoden uproblematisk. For å få caser har jeg intervjuet advokater, journalister, akademikere, samt ansatte på krisesentre og i organisasjoner. Disse har på ulike vis arbeidet med drapssakene og har i all hovedsak vært urelatert.

Utfordringer i innsamlingsperioden

I tilfeller hvor intervjuobjektet *ikke* snakket engelsk, har jeg brukt tolk. En utfordring i slike tilfeller, kan være at tolken legger egne føringer i oversettelsen, eller at ting utelates. Fordi jeg forstår en del tyrkisk, har jeg i noen tilfeller overværet at dette har skjedd. For å overkomme dette, har jeg stilt oppfølgingsspørsmål. Det er mulig at jeg ved andre tilfeller ikke har fått det med meg. Et annet problem oppstår hvis tolkens kunnskap i engelsk er for dårlig til gjøre nyanserte oversettelser. Min faste tolk hadde et høyt språknivå, og jeg følte meg trygg på hans oversettelser. Ved et intervju brukte jeg imidlertid en tolk som fant det problematisk å gjengi den eksakte meningen. Da gikk mye av intervjuet med til å klargjøre hva som egentlig ble sagt, noe både intervjuobjektet og jeg fant frustrerende.

Et problem jeg støtte på underveis, var at intervjuobjektene selv ønsket ”å hjelpe meg” i prosessen ved å komme med egne fortolkninger av æresdrap og årsakene til dem. Mange begynte underveis å snakke generelt om æresdrap og det tyrkiske samfunn, og kom med fortolkende kommentarer til historien de fortalte. Dette skapte utfordringer ved at jeg ofte hadde problemer med å forstå hva som tilhørte historien og hva som var generelle kommentarer. I noen tilfeller kunne det synes som om de tilla historien egenskaper de mente burde være der. Jeg mener likevel jeg klarte å skille ut dette ved hjelp av oppfølgingsspørsmål.

Jeg intervjuet personer med ulikt profesjonelt ståsted i forhold til æresdrap. Jeg fant det enklest å intervju advokater som har hatt æresdrapssaker. De fortalte meg historiene uten å legge inn egne tolkninger. Samtidig forstod de raskt hva jeg var ute etter. Å intervju ansatte ved universitetene var mer problematisk fordi mange manglet kjennskap til spesifikke saker, men også fordi de la inn egne føringer og ville lære meg opp på området. Thagaard presiserer at slike problemer ofte kan oppstå når informantene har forventninger til den som utfører intervjuet, til tross for at hun vektlegger den motsatte effekten, nemlig at informantene ser på forskeren som den med kompetanse (Thagaard 2006: 98). Gjennom disse samtalene fikk jeg imidlertid et godt innblikk i den generelle situasjonen i Tyrkia, spesielt i forhold til intern migrasjon.

En annen metodisk utfordring, er at tyrkisk språk har to ord, *töre cinayeti* (tradisjonsdrap) og *namus cinayeti* (æresdrap), for det vi på engelsk (og norsk) har ett ord for, *honour killing* (æresdrap). I *töre cinayeti* er det familien som kollektivt beslutter drapet, mens det er partner eller ektefelle som bestemmer og utfører drapet ved *namus cinayeti*. Dette kan ha ført til at mitt ønske om å få presentert æresrelaterte drapshistorier ble misforstått ved at informanten trodde jeg kun ønsket caser med individuelt motiverte drap, *namus cinayeti*. Ut fra det faktum at jeg snakket med personer med faglig kjennskap til fenomenet, og fordi jeg, via tolken, klart spesifiserte hva jeg ønsket (tolken brukte termen ”*töre/namus cinayeti*”), tror jeg ikke dette har blitt et problem.

Da jeg startet planleggingen av feltarbeidet, hadde jeg et mål om å ha så mange avtaler som mulig klare før avreise. Fra oppholdet ved ambassaden hadde jeg en del kontakter jeg håpet å

kunne anvende. Dette ble vanskeligere enn jeg først trodde. Jeg merket raskt forskjellen ved å være masterstudent og det å jobbe ved en utenriksstasjon når jeg skulle booke møter. Jeg kom lengre bak i prioriteringslisten, noe som resulterte i at jeg ikke fikk alle møter jeg ønsket, og at jeg måtte møte opp når det passet intervjuobjektene mine. Dette resulterte i mye reising. Samtidig oppdaget jeg hvor mye kontakter har å si i Tyrkia. I tilfeller hvor jeg tok kontakt uten referanser, var det ofte svært vanskelig å få til et møte, mens jeg i tilfeller hvor jeg kunne oppgi en mellommann fikk direkte adgang. Dette viser hvor viktig det er å ha et kontaktnett når man skal gjøre feltarbeid, særlig hvis tidsrommet er begrenset.

Etikk

Ettersom jeg intervjuet profesjonelle aktører om saker som omhandlet andre mennesker, fant jeg få etiske dilemmaer med å stille det Thagaard ser på som for personlige eller nærgående spørsmål (Thagaard 2006: 106). Før samtalen gikk jeg gjennom *konfidensialitetsprinsippet* som innebærer at ofre med familie har krav på å beholde sin identitet skjult og at informasjonen behandles konfidensielt (Thagaard 2006: 24). De jeg intervjuet, anonymiserte ofte selv sine karakterer. I tilfeller der jeg mottok sensitiv informasjon, anonymiserte jeg denne selv².

Tidligere forskning på feltet

Det har vært forsket lite på æresdrap i Tyrkia og det er mindre enn 5 år siden parlamentet igangsatte sitt første seriøse prosjekt for å utvide kunnskapen om temaet (news.bbc.co.uk, 20.12.05). Dette viser at æresdrap og kvinners rettigheter frem til nylig har vært lavt prioritert fra statens side. Den største og sannsynligvis viktigste studien av æresdrap i Tyrkia ble utført i 2004-2005 av UNDP under ledelse av professor i sosiologi Filiz Kardam. Studien søker å bedre forståelsen av æresbegrepet og å gi en forklaring av dynamikkene bak æresdrap³ (Kardam 2005). I 2008 publiserte Ayse Onal en bok om æresdrap der hun, etter å ha intervjuet menn som sitter fengslet for æresdrap, konkluderer med at både drapsmenn og de drepte kvinnene er ofre for systemet (Onal 2008). Dicle Universitetet i Diyarbakir, med professor i sosiologi Mazhar Bagli i spissen, har vært et foregangsuniversitet når det gjelder studier av æresdrap i Tyrkia. Bagli er en av få som har tatt for seg æresdrap blant interne migranter og konkluderer, som vi senere skal se, med at maskulin identitet skades av migrasjon og at dette

² En av historiene har blitt omtalt i tyrkiske medier, og personlige opplysninger er offentlig kjent i Tyrkia. Denne historien har jeg valgt å la forbli åpen.

³ Fordi funnene er mangeartede, er det umulig å komme med en kortfattet presentasjon av funnene i studien.

påvirker forekomsten av individuelle partnerdrap, i visse tilfeller kalt æresdrap⁴. I 2007 avga FNs spesialrapportør på vold mot kvinner i Tyrkia, professor Yakin Erturk, en rapport der det konkluderes med at kvinner, særlig i sørøst, utsettes for undertrykkelse og at manglende tilgang på utdanning, arbeid, informasjon og helsetilbud er hovedårsakene. Sosiolog Aysan Sever (1999, 2005) tar og for seg æresdrap i sørøst-Tyrkia og argumenterer for at slike drap utføres for å kontrollere kvinners kropp og seksualitet. Dette for å opprettholde et patriarki. I tillegg er Sharhrzad Mojab, Leyla Pervizat, Nükhet Sirman og Nicole Pope viktige bidragsyttere på det tyrkiske feltet, med Mojab som ledende på æresdrap blant kurdere.

I Norge er professor i sosialantropologi, Unni Wikan, kanskje den fremste ekspertten på æresdrap. Hun er med sine to bøker (2003, 2008) og diverse artikler også internasjonalt anerkjent. Wikan skriver hovedsakelig om æresdrap blant migranter til Skandinavia. I tillegg står ” *Honour : Crimes, Paradigms, and Violence Against Women*” (2007), utgitt og redigert av Lynn Welchman og Sara Hossain, frem som et viktig samleverk. Verket er resultat av CIMEL/ INTERIGHTS prosjektet ved School of Oriental Studies i London og består av en samling teoretiske og empiriske essays om æresdrap fra ulike deler av verden. Til tross for at det er gjort en del undersøkelser på temaet, er det imidlertid fortsatt behov for mer forskning.

Studiens struktur

Kapittel 1 omhandler utviklingstrekk i Tyrkia fra opprettelsen av republikken og frem til i dag. Herunder vil jeg inkludere en generell gjennomgang av kvinners posisjon og trender innen migrasjon. Etersom mange æresdrap skjer blant kurdere, vil jeg også kort ta for meg denne folkegruppens situasjon i Tyrkia. I kapittel 2 vil jeg diskutere ulike definisjoner av ære og æresdrap og se på forekomst og hyppighet av æresdrap og vold mot kvinner. Kapittel 3 er en gjennomgang av to teoretiske forklaringer på æresdrap, patriarki og migrasjon. Empirien jeg har samlet under mitt feltarbeid blir presentert og diskutert i lys ære i kapittel 4. Jeg kommer til å dele casene inn i drap blant migranter og drap i rurale områder. I kapittel 5 vil jeg bruke casene for å argumentere i mot at patriarki og ære er hovedmotivasjon bak alle drapene i mitt materiale. I konklusjonen skal jeg se på tiltak staten har gjort for å få ned antall æresdrap og diskutere virkningene av dem.

⁴ Bagli publiserer kun på tyrkisk, hvilket hindrer bred tilgang til materialet som blir publisert.

Kapittel 1: Sosiale og politiske utfordringer i det moderne Tyrkia

Utviklingen som har vært i Tyrkia er unik sammenlignet med andre land som også har hyppig forekomst av æresdrap. Landet satte tidlig fokus på modernisering og utdanning av folket, og var allerede fra opprettelsen av republikken i 1923 opptatt av kvinners rettigheter. Til tross for dette er kvinners posisjon i dag svak. Samtidig har staten hele tiden diskriminert minoriteter. Konflikten mellom den kurdiske befolkningen og myndighetene har skapt spenninger innad i landet og har blant annet ført med seg forflytninger av store folkemasser fra det rurale sørøst til det urbane vest. Jeg skal her ta for meg viktige utviklingstrender fordi det er sannsynlig at disse har påvirket forekomsten av familievold og æresdrap.

Historie

Som en stat midt mellom Europa og Asia, fremstår Tyrkia på mange måter som et kontrastfylt land. Landet oppstod som en enhetlig sekulær nasjonalstat under Kemal Atatürk, etter at det multinasjonale islamske osmanske riket falt på begynnelsen av 1920-tallet. Atatürk ville danne en moderne republikk der lojaliteten skulle gå til staten, og befolkningen være *én* tyrkisk homogen gruppe (til tross for en *de facto* heterogen befolkning). Landet gjennomgikk store reformer der man ønsket å bytte ut den osmanske fortiden med en mer vestlig orientert tilnærming til samfunnslivet, og det ble innført politiske partier og valg. I 1926 ble de religiøse *sharia*⁵ lovene byttet ut med en sekulær lovgivning. For eksempel ble polygami forbudt og kvinners mulighet for skilsmisse utvidet (Cleveland 2004: 181). I tillegg ble det under Atatürk gjennomført massive reformer innen utdanningssektoren. I følge Atatürk var det nødvendig med en opplyst og utdannet befolkning dersom en moderne republikk skulle utvikles. Han etablerte derfor prinsippet om gratis, obligatorisk grunnskole for alle. Mellom 1923 og 1940 ble antall skoler i landet doblet og studentmassen økte med 300 % (Cleveland 2004: 183). Problemet med moderniseringen og reformene var at denne hovedsakelig gjaldt vestlige deler av landet. Jo lenger vekk fra maktsenteret i vest man kom, jo lavere ble fokuset på utvikling og industrialisering. Dette er delvis årsaken til at føydale strukturer som fantes i det kurdiske sørøst aldri helt har forsvunnet, hvilket også har medført at regionen fortsatt er lite utviklet.

⁵ Islamsk lovverk nedfelt i Koranen

I utviklingsprosessen ble kvinners posisjon satt høyt på agendaen. Det var enighet blant den utdannede eliten om at kvinners generelle rettigheter måtte forbedres og at også de måtte ut i det offentlige liv, dersom staten skulle moderniseres. Som første land i et utvidet Midtøsten, fikk tyrkiske kvinner universell stemmerett i 1934 (www.ipu.org). Et problem var likevel at moderniseringen skjedde gjennom mannsdominerte institusjoner, og at den sjelden gjaldt kvinner fra rurale områder. For majoriteten var tilstanden uendret, og styrkeforholdet mellom kjønnene forble det samme. Kvinner i Tyrkia ble fortsatt undertrykket etter republikkens opprettelse.

Overgangen til den moderne stat brakte med seg en rekke motsetninger; tradisjon stod i motsetning til det moderne, og sekularisme i motsetning til den religiøse tenkningen som var tilstedeværende i politikken under det osmanske riktet. Restruktureringen av forholdet mellom stat, samfunn og individet som borger av staten, fremfor det tidligere medlemskapet i den kollektive ”familiegruppen,” la grunnlaget for en spenning mellom stat og det sivile samfunn som har vedvart frem til i dag (Erturk 2007: 5).

Dagens situasjon

Befolkningen i Tyrkia er delt mellom mange minoriteter og sektære skillelinjer. Til tross for at landet har en stor religiøs befolkning og regjeringspartiet AKP har røtter i islam, er det liten åpenhet for andre politiske systemer enn den grunnlovsfestede sekularismen. Selv kaller de det et demokratisk system. Likevel er det forbudt å bruke religion som argument i et partis program og det er en strafferamme på opp til to år for å ”fornærme” den ”tyrkiske nasjon”, stat, nasjonalforsamling, regjering eller domsstol (www.turkhukuk sitesi.com). I tillegg til interne politiske og sosiale pressfaktorer, setter internasjonale aktører som EU, krav for landets utvikling. Som stat i forhandlinger om EU-medlemskap, har Tyrkia måttet gjennomføre reformer for å bedre blant annet kvinners og minoriteters rettigheter. Man har de senere år sett en positiv utvikling. Fremtiden vil vise om dette vedvarer.

Kvinner

Til tross for at det finnes en ikke ubetydelig andel kvinner i viktige posisjoner, er kvinners stilling generelt sett dårlig i Tyrkia. I World Economic Forums rapport om kjønnsforskjeller fra 2008 kommer Tyrkia på 123. plass av 130 land (World Economic Forum 2008:9). Rapporten måler forskjellen på menn og kvinner med henblikk på økonomisk- og politisk deltagelse, muligheter for utdanning, helse og overlevelsesmuligheter. I UNDPs ”Gender

related Development Index⁶ (2007/2008), som måler menneskelig utvikling kontrollert for kjønn, scorer Tyrkia som nr 78 av 177 land (<http://hdrstats.undp.org>). Samtidig er befolkningen grovt sett delt mellom øst og vest. I vest har man en mer velutdannet, sekulær og vestlig orientert befolkning, der æresbegrepet i større grad er ukjent og likestillingen har kommet lengre. I øst finnes en stor gruppe av fattige mennesker med tradisjonelle verdier og levesett. Her er kvinneundertrykkelsen er sterk. Det er antatt at flest æresdrap skjer blant personer fra sistnevnte gruppering. Til tross for at det finnes en stor del kvinner med fulle rettigheter, viser tallene ovenfor at Tyrkia har lang vei å gå før likestilling kan oppnås.

Når det gjelder utdanning er i overkant av 20 % av kvinner over 15 år analfabeter (ca 5 % menn) (CIA 2008: 630). I aldersgruppen 15- 44 år er tallet 9 %, hvilket betyr at andelen er størst i den eldste delen av befolkningen (Ministry of National Education & OECD 2005: 83). 80 % mellom 25 og 64 år er *kun* utdannet på barneskolenivå eller lavere, 15 % har ungdomsskole (21 % menn) og 8 % har høyere utdanning (12 % for menn). Av dem som tar høyere utdanning er 40 % jenter (2004) (Ministry of National Education & OECD 2005: 14). EU-parlamentet skriver i en rapport fra 2007 at antallet kvinner i arbeid har sunket fra 35 % til 25 % de siste 10 år, med flest ansatt i det rurale jordbruket (European Parliament 2007: 15). Dystre tall til tross, det har også skjedd positive endringer. Stadig flere kvinner tar utdanning, og etter valget i 2007 doblet antall kvinner ansatt i politikken seg til henholdsvis 9 % i parlamentet og 2 % i lokalpolitikken (www.undp.org, nr 1). Tallene over vitner likevel om stor forskjell mellom kjønnene og tydeliggjør hvor økonomisk og politisk avhengige kvinner er av menn. Slik avhengighet svekker kvinners rettigheter til- og muligheter for å leve selvstendige liv blant annet fordi det vanskeliggjør skilsmisse og hindrer tilgang på informasjon.

”Det kurdiske spørsmålet”

Et problem med Atatürks forsøk på å danne en tyrkisk nasjonal identitet, var at han ikke skapte rom for kulturell pluralisme og åpenhet for minoriteters rettigheter. Tyrkia anerkjenner, etter Lausannetraktaten i 1923, kun tre minoriteter; grekere, jøder og armenere

⁶ Gender-related Development Index (GDI), measures achievement in the same basic capabilities as the HDI (Human Development Index) does, but takes note of inequality in achievement between women and men. The HDI is a summary composite index that measures a country's average achievements in three basic aspects of human development: health, knowledge, and a decent standard of living. Health is measured by life expectancy at birth; knowledge is measured by a combination of the adult literacy rate and the combined primary, secondary, and tertiary gross enrolment ratio; and standard of living by GDP per capita (PPP US\$).

<http://hdr.undp.org/en/statistics/faq/question,68,en.html> [Oppsøkt 24.10.08].

(wwi.lib.byu.edu). Verken Atatürk eller hans etterfølgere var klare for å erkjenne den kurdiske minoritetens etniske og kulturelle egenart. Dette har skapt uro i samfunnet og er delårsak til den stadig pågående konflikten mellom kurdiske folkegrupper og tyrkiske myndigheter også i dag.

I 1980- og 90-årene var konflikten på sitt mest intense og forhindret normale leveforhold i kurdiske områder. Folk ble fratatt sitt levebrød, landbrukssektoren brøt sammen og den generelle utviklingen i regionen stanset. Innen utgangen av 90-tallet var mer enn 2300 kurdiske landsbyer ødelagt og minst to millioner kurdere hadde flyktet eller blitt tvangsforflyttet (Cleveland 2004: 527). Mange av dem som migrerte lever nå som en underklasse i slumområdene utenfor byene i vest.

Intern migrasjon

Tyrkia har en unik migrasjonshistorie og har de siste 60 år hatt to store bølger av migrasjon. Migrasjonen har gått fra det rurale sørøst og øst til det urbane vest. Dette gjorde at halvparten av Istanbuls befolkning i 1992 levde i slumområder kalt *gecekondu*'er⁷, og at 65 % av byens borgere i 1995 var migranter (Wedel: 2001:1). Den første bølgen startet tidlig på 50-tallet etter at mange mistet livsgrunnet da jordbruket ble mekanisert. Den andre bestod av kurdere som ble tvangsflyttet eller selv valgte å flytte som følge av konflikten med myndighetene på 80- og 90-tallet.

Migrasjonen har brakt med seg en stor andel mennesker med liten eller ingen utdanning og konsekvensene er fattigdom, arbeidsledighet og barnarbeid, samt forringede helse- og boforhold (www.ihd.org.tr, nr 1). Den tyske antropologen Heidi Wedel understreker særlig de økonomiske problemene som har møtt migrantene. I en *gecekondu* der hun gjorde research var 75 % av mennene arbeidsledige eller hadde tilfeldige jobber (Wedel 2001: 2). I følge Organisasjon for tyrkisk statsplanlegging fant kun 6 % av "hovedkvinnene" i *gecekondu*husholdene i Istanbul arbeid i 1991. Årsaker til den vanskelige situasjonen er, i følge Wedel, at mange kvinnelige innflyttere er analfabeter eller har svært lav formell utdanning og at det særlig blant kurdiske migranter, er mange som snakker dårlig tyrkisk (ibid). En studie blant innbyggere i *gecekondu*'ene utenfor Ankara viste at 97 % av kvinnene hadde opplevd vold fra sine ektefeller (Amnesty 2004: 7).

⁷ Slumområder utenfor de store byene som har fått sitt navn fordi de er bygget om natten- uten tillatelse.

Konklusjon

At man har så store skiller innad i Tyrkia, fører til et skille mellom "Oss" og "Dem". Dette er merkbart både når det gjelder hvordan menn ser på kvinner, tyrkere på kurdere, og for hvordan velutdannede mennesker ser på dem som er fra rurale området og omvendt. Slike skiller muliggjør diskriminering. Man ser på andre som vesensforskjellige og mindre utviklet. Dette kan legitimere bruk av makt. Samtidig påvirker fremmedgjøring av de "Andre" kampen for å skape en samlet befolkning med rom for mangfold. Dette kan føre til konflikter, som igjen danner grobunn for vold. Om EU kommer til å bidra i kampen for å endre dette vil tiden vise. Det er likevel tegn som tyder på at Tyrkia har roet ned på reformene som skulle styrke rettighetene til befolkningen etter at startpunktet for forhandlingene hadde passert.

Kapittel 2: Ære i Tyrkia

Namus, eller ære som vi kaller det på norsk, og *töre*, tradisjon/ lov, er viktige deler av samfunnslivet mange steder i Tyrkia. For noen betyr disse begrepene så mye at de dreper sine nærmeste for å følge reglene æreskodeksen eller tradisjonen tilsier. Det finnes flere typer ære i det tyrkiske språk, men fordi *namus* er mest aktuelt i en diskusjon av æresdrap, vil jeg kun ta for meg dette her. I det kommende kapittelet vil jeg diskutere æresbegrepet som finnes i Tyrkia og ulike forståelser av æresdrap. Deretter vil jeg se på situasjonen hva gjelder vold mot kvinner og æreskriminalitet, herunder regionale og befolkningsmessige forskjeller.

Æresbegrepet

Sirman forklarer æressystemet med at reproduksjon av en gruppe i slektsbaserte samfunn er avhengig av den seksuelle oppførselen til medlemmene av gruppen. Dette har ført til at personlig seksualitet er blitt plassert under samfunnets kontroll, med æren som mekanisme for å opprettholde kontroll (Sirman 2004: 44). Systemet fungerer ved at æren, *namus*, er kodifisert inn i tradisjonell stammelov, *töre*. *Töre*loven regulerer blant annet kvinner og menns oppførsel, samt forholdet dem i mellom, og må etterleves for å sikre familien sosial anseelse i samfunnet, altså ære (Erturk 2007: 8). I denne formasjonen fungerer *namus* som et uttrykk for en persons identitet ovenfor andre, men også i forhold til den forståelsen personen har av seg selv. Den er, som Sirman skriver: (...) ”the internalized form of a person’s social standing”, og sier noe om i hvilken grad en person klarer å leve opp til standarder samfunnet har satt om femininitet og maskulinitet (ibid). Både menn og kvinner er i besittelse av *namus*. En kvinnes *namus* er hovedsakelig definert gjennom hennes seksualitet, oppførsel og fysiske fremtreden. Mannen får sin ære gjennom kvinnelige familiemedlemmers seksuelle renhet og ærbarhet. Særlig viktig er det at kvinner er jomfru før ekteskapet (Amnesty 2004: 18-19). Yakin Erturk, ser på ære som en måte å reprodusere en rigid kontroll med kvinner og deres seksualitet (Erturk 2007: 8). Nebahat Akkoc, leder for den viktigste organisasjonen for bekjempelse av æresdrap i Tyrkia, Kamer, uttrykker det slik:

”Honour’ is the norm of culture for controlling women. Honour means not laughing, requesting a song,⁸ wanting education or information, talking, enjoying sexuality, and hundred more things as well.

⁸ På 90-tallet ble en jente drept av familien etter å ha ønsket en kjærlighetssang på radioen (Pervizat 2004: 140).

Honour does not only mean virginity as most people assume; issues around virginity are just one of the hundreds of reasons for violence. 'Honour' means to obey, to come to heel" (Akkoc 2004: 121-122). I følge Aida Touma-Sliman tildeler arabisk tradisjon vanligvis kvinnens familie eierskap over kvinnen, og hun går derfor under sin families ære (Touma- Sliman 2007: 184). At hun ved giftermål blir del av mannens familie forstås som en temporær kontrakt, fordi ekteskapet kan avvikles ved skilsmisse. Derfor er det kvinnens familie som har ansvaret for henne, og som i majoriteten av tilfeller dreper henne hvis hun bryter med æreskodeksen (ibid). I Tyrkia synes det å være noe ulikt; Delaney fremhever at tyrkiske kvinner "alltid" er under en mann, og at dette kan være både patrilineære mannlige familiemedlemmer eller ektemenn (Delaney 1991: 113). Kardam finner at kvinner er under familiens ære frem til de gifter seg, og deretter går inn under mannens. Familien har likevel et visst ansvar (Kardam 2005: 29). Dette kan tyde på at familien har mindre innflytelse i Tyrkia enn i arabiske land.

Æreskodeksen skaper et kontrollsamfunn der ikke bare menn kontrollerer kvinnelige familiemedlemmer, men der også kvinnene må kontrollere hverandre. Dette fordi æren virker utover i familien, slik at en persons handlinger får betydning for æren til resten av familien. Bryter en person æreskodeksen, påføres familien skam. Et sitat fra Fadime Sahindal, drept av sin far fordi hun bodde med sin svenske kjæreste, viser dette: "Jeg har ødelagt hele slektens liv. Nå vil ingen gifte seg med jenter i min slekt. Alle er horer" (kilden.forskningradet.no). Idealet i æreskodeksen er at når æresgruppen er vanæret, må æren gjenopprettes. I noen tilfeller er familiene villige til å gå så langt for æren at de dreper sin egen datter eller søster for å gjenopprette familieæren, slik faren gjorde med Fadime over.

Æreskriminalitet

For å forstå æresdrap, må man definere hva som ligger i begrepet. En uklar definisjon skaper rom for å inkludere drap som ikke er forårsaket av ære og vise versa og det analytiske skillet til andre typer drap forsvinner. På et grunnleggende plan definerer Welchman og Hossain æreskriminalitet som vold utført som følge av en (påstått) "motivasjon" annet enn gjerningsmannens personlige, eller som en form for manifestasjon (Welchman og Hossain 2007: 4). Purna Sen oppsummerer æreskriminalitet som "(...) actions that remove from a collectivity the stain of dishonour, both gendered and locally defined, through the use of emotional, social or physical coercion over a person whose actual or imputed actions have brought that dishonour; physical force may involve killing the transgressor of the code of

honour.” (Sen 2005:50). I definisjonene ligger det krav om at volden utøves med en hensikt som ikke er personlig og at den utøves for kollektivets beste. Konflikt og sjalusi mellom to parter kan ut fra disse definisjonene ikke ligge til grunn for æresdrap.

Ut fra sin studie av æresdrapssaker sørøst i Tyrkia (2005), har Aysan Sever funnet 7 fellestrekk hun bruker for å karakterisere æresdrap; 1. Unge jenter eller kvinner blir drept grunnet angivelig seksuell aktivitet. 2. Ofrene får ingen medlidenhet selv om de er utsatt for incest, voldtekt eller annen mishandling. 3. Fedre og brødre opplever stort press fra slekten om å ta livet av kvinnene. Problemet løses ikke ved å gifte bort kvinnene eller flytte dem geografisk. 4. Gravitet gir hardere straff. 5. Den mannlige delen av familien beslutter drapet. Kvinnene bifaller ved stilltiende å samtykke. De tjener også som alibi for drapsmennene, som *alltid* er menn. 6. Familiene manipulerer rettsystemet for å få lavere straff. 7. Rettsystemet gir æresdrapsmenn mindre straff (Sever 2005:7) (For Tyrkia stemmer ikke nødvendigvis det siste lenger ettersom strafferammen nå er hevet til livstid. Dette kommer jeg tilbake til).

Når man snakker om æresdrap i Midtøsten er det, som vi så over, vanlig å inkludere i definisjonen et krav om at bestemmelsen om drapet er tatt kollektivt. Wikan (2003) og Erturk (2007) er blant dem som legger vekt på dette. Wikan beskriver æresdrap slik: ”Med æresdrap mener vi (...) drap utført med det siktemål å gjenvinne ære for et kollektiv, ikke bare for et individ. Dette forutsetter et bifallende publikum som vil bedømme drap med ære” (Wikan 2003: 85). Æresdrap begås av, eller sanksjoneres av, *kollektiver* som anser fellesskapets beste som viktigere enn det enkelte individets rettigheter. Dermed blir det også irrelevant hvem som dreper; æren og ansvaret er kollektivt.

I Tyrkia kan man grovt dele måten å definere æresdrap inn i to. Den ene gruppen mener drapet må være resultat av en beslutning tatt av familieråd, den andre inkluderer i definisjonen også individuelt motiverte drap, der ektefelle dreper kona for å gjenopprette det han anser som tapt ære. Sistnevnte har kun én gjerningsmann. De to tilfellene har fått ulike begrepsnavn; førstnevnte kalles *töre cinayeti*, tradisjonsdrap, sistnevnte, *namus cinayeti*, æresdrap.

En studie utført av Filiz Kardam fant at mange, særlig i Istanbul, differensierte mellom disse. Æresdrap var for dem et fenomen umulig å forhindre; de var individuelt motivert og kunne hende alle steder. Slike drap ser ut til å ligne dem vi i Norge kaller sjalusidrap eller familietragedie. Tradisjonsdrap inkluderte derimot en bestemmelse om drap tatt i familieråd, og var noe som kun skjedde i sørøstlige og østlige deler av landet (Kardam 2005: 62). Folk

fra sistnevnte region forstod tradisjonsdrap og æresdrap mer som det samme, med ære som en underliggende faktor (ibid).

Menneskerettighetsorganisasjoner og advokater som jobber med æreskriminalitet, er eksempler på grupper som støtter opp om sistnevnte måte å definere æresdrap på. De argumenterer for at så lenge en person er drept for ære, er det et æresdrap. Dette må trolig forstås opp mot hvordan loven og gjeldende rett fungerer i dagens Tyrkia. I 2005 ble straffeloven endret og strafferammen for tradisjonsdrap økt til livstid (www.wvhr.org). Ordlyden i lovteksten er *töre cinayeti*, tradisjonsdrap og impliserer kollektiv beslutning. Etter en dom i Høyesterett august 2008, sier gjeldende rett at det må foreligge *bevis* for at bestemmelsen er tatt i familieråd hvis man skal dømme livstid (yenisafak.com 1.9.08). Dermed får ikke individuelt motiverte drap strafferammen livstid, noe faggruppene over naturligvis er i mot.

Erturk (2007) og Wikan (2008) presiserer at *bevis* for umoraliskhet ikke er avgjørende ved æresdrap; ”Æren ligger ikke i gjerningen eller handlingen, i fakta eller realitetene, men i det *bildet* av saken som formidles i offentligheten. Ryktespredning, renommé og offentlig omtale er ærens gestalter” (Wikan 2008: 17). Rykter er god nok grunn og var årsak til 17 % av tilfellene Kamer jobbet med i 2006 (Kamer 2006: 293).

I Wikans definisjon av æresdrap (se over) ligger det et krav om at samfunnet anerkjenner drapet og gir gjerningsmannen ære. En studie utført ved Dicle Universitetet i 2008 støtter påstanden, og finner at æresdrap i liten eller ingen grad fører med seg sosiale stigma for den som utfører handlingen (Møte Mazhar Bagli 5.2.09). Nebahat Akkoc er uenig og mener det har skjedd endringer i holdninger blant folk de senere år. Utøvere av æresdrap kan, som hun skriver, ikke alltid vise seg i offentlighet med stolthet lenger (Akkoc 2004: 117). Etter å ha intervjuet tyrkiske menn som sitter fengslet for æresdrap, konkluderer Ayse Onal på samme måte. Onals studie viser at de som dreper konene sine *ikke* belønnes av samfunnet for det de gjør, men hun finner at årsaken er økonomiske problemer og samfunnets manglende vilje til å hjelpe gjerningsmennene, heller enn motstand mot selve drapet (Onal 2008).

Æresdrap og vold mot kvinner

Det er vanskelig å gi et korrekt bilde av omfanget av vold og drap på kvinner i Tyrkia da det finnes lite statistikk på området. Likevel har de senere års fokus på temaet ført til noe forskning som kan gi et visst bilde av situasjonen. Tallene spriker fra studie til studie. Men én ting det synes å være enighet om, er at vold mot kvinner og antall æresdrap ikke går ned. Statsministerens direktorat for menneskerettigheter oppgir at antall ofre for æresdrap har *steget* fra 159 i 2003 til 231 pr år i 2007 (Prime Ministry's Human Rights Presidency 2007: 4, heretter PMHRD 2007). Kvinneminister Nimet Cubukcu opererer med noe høyere tall og hevder at det i Tyrkia ble utført 1806 æresdrap eller 361 drap i året i perioden mellom 2002 og 2007 (Cubukcu i tale fra Human Rights Association 2007, heretter HRA). I følge HRA ble det i 2007 utført 36 æresdrap mot kvinner og 6 mot barn under 18 år⁹ (www.ihd.org.tr, nr 2). Organisasjonen fremlegger lave tall. Det er kun i tilfeller der samfunnet klart står ovenfor æresdrap at HRA plasserer drapet i æresdrapskategorien, mens andre drap eller mistenkelige dødsfall blir stilt andre steder i statistikken. Organisasjonen *kan* operere med for lave tall, men det er også mulig at de andre kildene har lavere terskel for å kalle et dødsfall for æresdrap.

Vold

EU finansierte i 2008 det største forskningsprosjektet som noen sinne har vært gjennomført på vold mot kvinner i Tyrkia og finner nedslående tall. 42 % av kvinnene i studien oppgir å ha blitt utsatt for fysisk- eller seksuell vold av partner eller ektemann i løpet av livet (Directoral General on the Status of Women 2009: 9). Blant de mellom 15 og 24 år, har man størst forekomst av denne type vold de siste 12 månedene, med 21 % (ibid). Dette viser at unge ikke velger bort vold som måte å løse konflikt på eller som straffemetode. Videre sier studien at de med lavest utdanning oftest har opplevd vold, og at tallet avtar jo mer utdanning man har. 56 % av kvinnene med ikke fullført barneskole og lavere, har vært utsatt for fysisk eller seksuell vold. Tallet synker til 42 % for dem med fullført barneskole, 38 % med ungdomsskole og 27 % for dem med videregående skole eller høyere (Directoral General on the Status of Women 2009: 11). Den samme relasjonen gjelder for økonomi. I den mest velstående delen av befolkningen har 29 % opplevd vold fra partner, mens tallet for den fattigste gruppen øker til 50 % (ibid). Til tross for at sammenhengen *kan* være spuriøs, ser det ut til at utdanning og trygg økonomi er nødvendig for å senke voldstallene. En studie fra Egypt viser at det å være i

⁹ Kjønn er ukjent.

ulønnet arbeid for kvinner, i forhold til det å få lønn, dobler sjansen for partnervold (Boy og Kulczycki 2008: 57).

Et problem ved bekjempelse av vold i hjemmet er holdninger. En studie utført av Office for the Status of Women (2004) viser at 40 % av alle tyrkiske menn så på det som akseptabelt å ”disiplinere” kvinner med vold (Office for the Status of Women i Amnesty 2004: 6).

Synspunktet ser også ut til å ha en viss støtte blant kvinner. Tall fra EU-studien ovenfor viser at så mye som 14 % av kvinner støtter påstanden om at mannen har rett til å slå sin kone i noen situasjoner, 30 % mener de ikke kan nekte sex med ektemannen og 49 % er enige i at kona må adlyde ektefellen (Directoral General on the Status of Women 2009: 16). Dersom tallene stemmer, kan man likevel spore en positiv trend. Nesten tre ganger så mange kvinner aksepterte vold som metode for straff i 2003 enn i 2008 (Erturk 2007: 9).

Underrapportering

Et problem er underrapportering. Folk frykter konsekvensene ved å anmelde kriminalitet, og privatlivets fred står sterkt. Det tyrkiske ordtaket: ”*Kol kirilir, yen icinde kalir*” (armen brekker, den blir værende i ermet) viser dette. Uttrykket sammenligner kvinnen med en arm og familien som kroppen. Når armen brekker, blir den fortsatt værende i ermet og er et uttrykk for at det som skjer i familien skal bli der. Man sier ikke fra til omverden. I tillegg er mange overbevist om at kvinner som bryter med en æreskodeks fortjener å bli drept og derfor unnlater å informere myndighetene. Å rapportere om vold i hjemmet blir, i følge Erturk, sett på som skam og kan føre til straff for ”tysteren” (Erturk 2007: 9). Samtidig varierer også forståelsen av hva som *faktisk* er vold sterkt fra dem som utsettes for det og de som jobber for å hindre det, slik denne kommentaren fra kvinneaktivist i Istanbul viser: ”We talk to women and we ask them, have you ever experienced violence? They say no. Then we ask, have you ever been slapped? Yes, of course. Have you ever been beaten? Yes, of course. They tend to understand violence as something that requires you to go to the hospital” (Amnesty 2004:5).

Regionale og befolkningsmessige forskjeller

I følge en rapport fra Statsministerens direktorat for menneskerettigheter, var det i perioden 2003 til 2007 *flere* æresdrap i den moderniserte, vestlige delen av landet. Rapporten melder at 48 % av æresdrapene som ble utført i denne perioden, skjedde i Marmararegionen eller i områdene rundt Egeerhavet (PMHRD 2007: 4). Direktoratet forklarer de høye tallene med migrasjon (ibid). Leser man tallene ut fra befolkningstetthet endres inntrykket noe, da så mye

som 42 % av befolkningen faktisk bor i disse områdene. Dette tilsier at det bare så vidt er flere æresdrap per innbygger i denne delen av landet enn andre steder (PMHRD 2007: 6). Problemet med undersøkelsen er imidlertid at den ikke definerer æresdrap. Rapporten sier ikke om den inkluderer mer individuelle drap, noe som gjør det vanskelig å forstå tallene. Likevel er tallene interessante fordi to velutviklede regioner har høy forekomst av noe som kan defineres som æresdrap. Dette skal jeg skal se på senere.

Til tross for at det skjer æresdrap alle steder i Tyrkia, synes det å være en usikkerhet blant akademikere, organisasjoner og stat om *i hvilken del* av befolkningen de fleste æresdrapene skjer. Med fare for at tallene kan bli ukorrekte¹⁰, viste The General Directorate of Securitys studie av töredrap (tradisjonsdrap) i urbane områder at mer enn 50 % av gjerningsmennene og ofre var født i en provins øst i landet (2000 til 2006) (The General Directorate of Security i Erturk 2007: 10). Flere forskere og menneskerettighetsorganisasjoner støtter migrasjonsteorien og ser hovedsakelig på æresdrap i urbane områder som et kurdisk fenomen (Thapar-Björkert 2007: 59). HRA mener æresdrap skjer blant alle folkegrupper i Tyrkia, men at myndighetene bruker æresdrap som instrument for å diskriminere den kurdiske nasjonen ved at de får folket til å se på æresdrap som kurdisk (møte HRA 10.10.08). Kamer er mer generell og hevder at antall tilfeller av æresdrap øker jo lavere utdanning og økonomisk levestandard man har (Kamer i Thapar-Björkert 2007: 59). Dersom økt vold kan sidestilles med flere æresdrap, er Kamers argument i samsvar med EU-studien ovenfor.

Konklusjon

Skal man diskutere æresdrap, må man, for å hindre et unyansert eller direkte galt bilde av fenomenet, ha en klar definisjon av begrepet. Særlig er dette viktig for studier av æresdrap i Tyrkia fordi befolkningen har svært ulike oppfatninger av hva om faktisk er æresdrap (individuelle drap versus kollektivt motiverte drap). I tillegg ser Tyrkia ut til å skille seg fra arabiske land ettersom kvinnens familie får en mer tilbaketrukket rolle når hun blir gift. Dette kan påvirke hvordan æresdynamikken fungerer mellom partene i et ekteskap og kan få betydning for hvordan man definerer begrepet. For å kunne diskutere fenomenet opp mot drap i andre regioner, bør man ha et begrepsmessig skille som sier om drapet finner sted i ekteskapet eller om det skjer ved at fedre eller brødre dreper sine kvinnelige familiemedlemmer.

¹⁰ I studien analyserte man flere typer tradisjonsdrap på begge kjønn (æresdrap, blodfeider, strid om forhold rundt ekteskapsinngåelse og voldtekt). Samlet var 50 % av ofre og gjerningsmenn født i en østlig provins.

Kapittel 3: Teoretiske perspektiver på æresdrap

Professor i sosiologi ved Dicle Universitetet, Mazhar Bagli, fortalte meg under et intervju at han i en studie fant ut at det ikke eksisterte klare sammenhenger mellom noen enkeltfaktor og forekomsten av æresdrap i Tyrkia. Studien så på økonomi, utdanning, alder, immigrasjon, familiestruktur og religion. Resultatene viste at det *alltid* var flere årsaker som til sammen fikk noen til å drepe et familiemedlem (Møte med Mazhar Bagli 5.2.09).

I diskusjoner om æresdrap, brukes ofte patriarki som forklaring. Jeg mener debatten bør bli mer nyansert; menn dreper kvinner ut fra mange årsaker. Det å bruke patriarki som hovedforklaring blir ufullstendig. Man må se på andre mekanismer for å forstå hva som *utløser* drap på familiemedlemmer. Jeg vil her se på migrasjon og konsekvensene av den. Under hovedkategoriene patriarki og migrasjon, vil jeg gå inn på problematikken rundt den kurdiske befolkningen fordi minoriteten har høy forekomst av æresdrap.

Patriarkalisme

Sever ser på patriarki som maktforskjeller som systematisk oppstår på ulike sosiale, rettslige og kulturelle nivåer og som gir mannen autoritet (Sever 2005:2). Termen gir i følge Sever et bilde på "the amorphous nature of male power and domination in a given society. Male authority is so ingrained, unquestionable and effective that it permeates all other realities and institutions" (ibid). Kandiyoti kaller patriarkalske samfunn i Midtøsten (inkludert deler av Tyrkia) for klassiske patriarkier. Han finner likhetstrekk som han bruker i sin definisjon: klassiske patriarkier blomstrer i arbeidsintensive landbrukssamfunn, med store familier og mannlig arbeidskraft. Patriarkiet reproduseres fordi beslutningsmyndigheten er plassert hos menn; arv og avstamning følger patrilineære linjer, med en generell preferanse for sønner. Unge jenter eller kvinner blir giftet bort og må flytte inn i mannens hushold (Kandiyoti 1988: 274-90). Ut fra Kandiyotis definisjon er ikke bysamfunn del av klassiske patriarkier, men fordi migranter tar med seg sine tradisjoner og verdier og beholder sin måte å organisere familie og opprettholde makt når de migrerer, vil jeg inkludere migrantenes bysamfunn i definisjonen.

Shahrazad Mojab er i sin artikkel ”The particularity of ’honour’ and the universality of ’killing’” opptatt av at man må se vekk fra fenomener som kultur, religion, praksis og lovverk når man skal forklare forekomsten av æresdrap. Æresdrap er i følge Mojab systemisk, det er en del av en patriarkalsk struktur. Hun mener en måte å forklare fenomenet på, er ved å se på patriarki som et system av kjønnsrelasjoner, som på samme måte som staten utøver politisk makt (Mojab 2004: 35). Systemet er avhengig av kontinuerlig reproduksjon. Vold mot kvinner og æresdrap er en måte å reprodusere denne makten.

Nicole Pope støtter Mojabs teori og ser også på æresdrap som et patriarkalsk fenomen. Hun forstår vold mot kvinner som del av et system eksisterende over hele verden og ser, som Mojab, på æresdrap som den mest ekstreme form for patriarkalsk kontroll. Pope er opptatt av at patriarkalske systemer også finnes i vestlige liberale land, da med en annen uttrykksmåte. Æresdrap er kulturspesifikke i den måten de er utført på, og trenger av den grunn kulturspesifikke løsninger. De underliggende årsakene, stolthet og skam, finnes over alt. Et problem, hevder hun, er at man i vesten danner et skille mellom ”Oss” og ”Dem” i diskursen om æresdrap. Det festes merkelapper som kultur og islam på æresdrap, mens man kaller det en familietragedie eller sjalusi hvis en mann dreper kona si i vestlige land- han må ha hatt psykiske problemer (Pope 2004: 134-135). Pope ser altså på æresdrap som del av det patriarkalske systemet, mens selve fenomenet er kulturspesifikt. Ære og skam er underliggende faktorer og finnes latent hos alle. Gustav Wik, Karen Galta og Siri L. Olsen (2005) fører et lignende argument. De sammenligner det de forstår som individuelt motiverte æresdrap med såkalte *mord-selv*mord, mord i Norge der menn dreper kona og eventuelt barna, før de dreper seg selv. Studien viser hvordan personer som føler de mister ansikt etter å ha blitt forlatt, i ekstreme tilfeller dreper sine nærmeste. I Norge vil de som dreper kona og barna få harde sosiale sanksjoner og alternativet om å drepe også seg selv kan fremstå som fornuftig. I Tyrkia derimot vil æresdrapsmenn kunne bli hyllet, slik også Sen (2005) og Wikan (2003) poengterer. De behøver ikke ta sitt eget liv. I Norge kaller vi dette en familietragedie, i Tyrkia æresdrap. Skam og tap av makt er felles.

Æresdrap er for Pope ikke separert fra andre former for diskriminering av kvinner. For Tyrkia og Midtøsten er tvangsekteskap, utveksling av bruder (berdel), ekteskap der bruden er svært ung og ”vanlig familievold” alle med på å danne forhold som kan lede til drap. De er, som Pope skriver:

”part of the same problem- the concept that a woman is just a commodity, and her ’owners’, her male relatives, have the rights to make decisions on her behalf without consulting her. The job of ensuring that this commodity is not spoiled, which would decrease her value and that of other members of the clan, is entrusted to the male members of the community. Their pride is hurt, and their masculinity challenged, when they are seen to have failed at this task” (Pope 2004: 102-103).

Den sårete stoltheten mennene opplever når de ikke klarer å opprettholde kontrollen, sammenligner hun, som Wik, Galta og Olsen (2005) også gjør, med vestlige menns drap på ektefelle når hun går fra dem. Selv om Pope mener den bakenforliggende årsaken til æresdrap er patriarki, går hun likevel inn i en diskusjon om kultur i endring. For henne har hvert eneste mord sin egen moderne dynamikk og er vanligvis resultat av en kompleks miks av tradisjonelle, sosioøkonomiske, politiske eller religiøse faktorer (Pope 2004: 103).

Dicle Kogacioglu og Leyla Pervizat ser på holdninger og institusjonsstrukturer som arena for reproduksjon av patriarkiet. Pervizat hevder strukturene i moderne institusjoner og bedrifter er patriarkalske, men at dette skjules under en ”moderne identitet”. Vold mot kvinner og æresdrap forstås som resultat av et tradisjonelt system. Man lager dermed et skille mellom det statisk tradisjonelle og en moderne, dynamisk institusjon. Dette utnyttes ubevisst. At det tradisjonelle oppfattes som statisk hindrer, i følge Kogacioglu, et kritisk blikk på institusjonsstrukturene og det skjeve kjønnsrollemønsteret opprettholdes i måten institusjonene drives på (Kogacioglu 2004). I motsetning til Kogacioglu er Pervizat opptatt av holdninger. Pervizat mener en patriarkalsk struktur opprettholdes som følge av holdninger blant tyrkiske menneskerettighetsaktivister, aktører på statsnivå og samfunnet generelt. Årsaker er en allerede eksisterende maktubalanse mellom kjønnene og at kvinner mangler autonomi. For å endre dette, mener Pervizat at hele æreskonseptet må redefineres. Et viktig steg er kommunikasjon med menn, som også er ofre for systemet (Pervizat 2004: 140). Kogacioglu er mer makroorientert enn Pervizat, men begge er opptatt av en allerede eksisterende ujevn maktubalanse som gjennomsyrrer det moderne samfunn.

Æresdrap- et kurdisk fenomen?

Føydalisme

Som tidligere presisert har områdene i det sørøst og øst vært, og er til en viss grad fortsatt, preget av føydalisme og relativ autonomi. Dette er områder hovedsakelig befolket med kurdere. Regionen har vært fundert på et system der dyrkbar mark eies av mektige landeiere,

ağaer, med bøndene i et slags leilendingsforhold. Til tross for at det føydale systemet ble svekket etter republikkens opprettelse, forsvant ikke strukturene helt. Modernisering av jordbruket og etablering av flerpartisystem i 1946 førte til at den gamle landeierklassen ble del av det nasjonale system. Noen beholdt sin mektige posisjon i landbruk og politikk, andre forsvant. Små bondefamilier ble avhengig av den nye ağa-klassen eller måtte migrere. Betydningen av disse trendene har, i følge Erturk, vært motstridende; på den ene siden har tradisjonelle strukturer blitt forsterket i regionen, samtidig har migrasjon svekket de samme relasjonene og åpnet for individualitet (Erturk 2007: 5-6). Patriarkalismen er likevel ikke borte.

I disse områdene har tradisjonelt avstamning bestemt en persons sosiale relasjoner og status i samfunnet. Kvinner har oppnådd anerkjennelse ut fra slekt, hennes posisjon som mor til sønner, samt evne til å påse at døtre og sønners koner opprettholder en sømmelig adferd. Patriarkalsk kontroll og kollektiv identitet har blitt bevart ved endogami, hovedsakelig kusine-fetterekteskap (Kandiyoti 1988: 274-290).

Kurdisk frigjøringskamp

Mojab er opptatt av det politiske bildet og ser på kurdisk frigjøringskamp og nasjonalisme som arena for reproduksjon av patriarkalisme. Hun argumenterer for at kvinnelige forkjempere for kurdisk frihet er politisk aktive, danner kvinnenettverk og bidrar med å øke samfunnets bevissthet om mangel på likestilling. Likevel oppstår dette i en allerede eksisterende patriarkalsk struktur, hvilket forhindrer likhet (Mojab 2001 a: 89-93).

Tankegangen følger Bourdieus beskrivelse av den maskuline dominans; skal man forestille seg den maskuline dominans, risikerer man å ty til tankeganger som selv er produkt av denne dominansformen (Bourdieu 2000: 13). I tillegg ser Mojab på kurdiske kvinner som et instrument i den nasjonalistiske identitetskrigen. Den kurdiske kvinnen blir ansett som del av nasjonens domene og fungerer som symbol på nasjonal renhet og ære. Samtidig fremstår hun som det viktigste instrumentet for fysisk- og kulturell reproduksjon under mannens eie. Fordi hun også er under mannens ære, må han beskytte henne og kvinnen former, i følge Mojab, dermed et uatskillelig bånd mellom mannen og nasjonen (Mojab 2001 b: 123-124). I likhet med Kogacioglu, baserer Mojab sin argumentasjon på teorier om eksisterende patriarkalske makrostrukturer. Mojab legger imidlertid til et element i det hun argumenterer for hvordan

kurdiske kvinner lider dobbelt som følge av kurdisk frigjøringskamp i et Tyrkia lite åpent for minoriteter.

Mojab ser på æresdrap blant kurdere, som resultat av at folkegruppen siden 1870- årene har bodd i det Mark Levene kaller ”zone of genocide” (Levene i Mojab 2004: 31). Hun argumenterer for at mange kriger siden 1961 har ødelagt ”the social, economic, and cultural fabric of Kurdish society; these have unleashed waves of male violence against women” (Mojab 2004: 31). At krig og konflikt fører til mer vold i hjemmet under og etter konflikt, er noe også Amnesty støtter (Amnesty 2005: 14). Med den utviklingen som har vært i kurdiske områder med krig, tvangsdeportasjoner og undertrykkelse, synes det viktigere å fokusere på disse elementene heller enn patriarki når man skal forklare æresdrap i denne gruppen.

Æresdrap blant migranter

I følge tyrkiske myndigheter står migranter for majoriteten av æresdrap i vestlige områder av landet (PMHRD 2007: 4). Bagli argumenterer for at migrasjon *alene* ikke påvirker forekomsten av æresdrap, men at migrasjon ofte fungerer som et slags startpunkt. Særlig fremhever han hvordan individuelle partnerdrap basert på en form for personlig ære påvirkes av migrasjon. Hovedårsaken er at mannens maskuline identitet lider når familien migrerer og at dette utløser et raseri som i ekstreme tilfeller ender i drap (møte med Bagli 5.2.09, www.tumgazeteler.com). Bakgrunnen for argumentet er en forståelse av at kvinnen i tradisjonelle familier har sitt hoveddomene i husholdet, mens mannen har monopol på den offentlige sfære og at dette skaper en slags maktbalanse mellom ektefellene. Ektemannens identitet og ære baseres på det å forsørge familien økonomisk og holde kontroll med kvinnelige familiemedlemmer, konas på å holde hjemmet og sikre ærbarhet hos familiens kvinner. Ved migrasjon bryter imidlertid maktbalansen sammen og mannen står igjen som taperen. Årsaken er at han veldig ofte mister eneretten på forsørgerrollen fordi også kvinnen må jobbe. I tillegg gjør arbeidet at kona må ut i det offentlige rom, og at han på grunn av det også mister sin kontrollmulighet. Dermed går mannens to viktigste oppgaver i oppløsning. Bagli mener dette kan skape en identitetskrise hos mannen, som i ekstreme tilfeller ender i drap (ibid). Baglis teori inkorporerer i en ny ramme det tradisjonelle æressystemet. På den måten blir det også et argument for at slike drap delvis kan kalles æresdrap.

Videre hevder sosiolog ved Egeer Universitetet, Ercan Tatlidil at verdiene migrantene tar med seg kolliderer med et allerede eksisterende verdsett, og at dette kan føre til drap (Tatlidil i www.todayszaman.com, 5.8.08). Samtidig fremhever Amnesty (2004) og Bagli (2009) at den engstelsen migranter føler i byen gjør at de ønsker å opprettholde sin gamle livsstil i det nye miljøet og at dette får dem til å bli enda mer tradisjonelle. Dermed blir skillet mellom migrantenes og de andres verdier sterkere, noe som, ut fra Tatlidils teori, ytterligere øker faren for drap.

Wikan ser på marginalisering og utestenging fra storsamfunnet som en mulig årsak til menns økte kontrollbehov ved migrasjon. Til tross for at hennes fokus er Europa, vil den samme dynamikken eksistere ved migrasjon fra rurale områder av Tyrkia, til vesensforskjellige storbyer i vest. Hun mener æreskulturen fungerer som kilde til identitet og av den grunn blir viktigere i det nye miljøet (Wikan 2008: 244, 267). Et lignende argument føres av Espen Gran i hans doktorgradsavhandling:

”Kurdish fathers living in European societies usually occupy the lowest socio-economic strata *with few other resources for social status and respect than what they gain from co-ethnics or the family or tribe in Kurdistan*. For them the liberal attitude towards youth and sexuality in Western societies is perceived as particularly threatening because it can influence their daughters whose chastity it is traditionally their responsibility to protect” (Gran 2007: 164, min utheving).

Også Amnesty og Kardam finner støtte for at menn blir mer konservative når de migrerer til urbane områder. Kardam fant i en studie (2005) at unge menn, og særlig unge mannlige migranter, fulgte et strengere æresregime i forhold til kvinnelige familiemedlemmer (Kardam 2005: 17). Hun forklarer dette med at de unge mennene er sosialisert inn i et system med kontroll av kvinner. Samtidig får de i storbyen kontakt med andre jenter/kvinner som har større grad av frihet og som de forstår ville vært vanskelig å kontrollere. I følge Kardam får det faktum at mennene ikke vet hvordan de kan kontrollere disse kvinnene dem til å være ekstremt opptatt av familiedisiplin og tradisjon i egen familie (Kardam 2005: 17, 61).

Amnestys argument ligner dem over, men har en noe annen vinkling. Amnesty argumenterer for at de som migrerer *frykter* storbyen, og at dette gjør mennene strengere. Storbyen har, som Amnesty skriver, en anonymitet over seg. Samtidig er det umulig å forhindre møter mellom fremmede. Dette gjør mennene sensitive i spørsmål om kvinners frihet. Når de unge kvinnene samtidig krever frihet til å opprette relasjoner med det motsatte kjønn, et krav tidligere ukjent

for alle parter, vil dette skape enda større problemer og kunne gjøre det umulig for jentene å returnere til familien uten trusler om vold og i ekstreme tilfeller drap (Amnesty 2004: 14). En rapport fra Presidentens direktorat for menneskerettigheter er mer diffus og hevder at mennesker med tradisjonelle verdier og normer kan bli mer "hjerteløse"¹¹ når leveforholdene forverres etter migrasjon¹² (PMHRD 2007: 5).

I tillegg til andre problemer, blir migranter som gruppe diskriminert, og det dannes et skille mellom "de Innfødte" i byen og "Innflytterne". Lærere forskjellsbehandler elever. Mange kurdere får ikke jobb på grunn av etnisitet og jages fra ikke-kurdiske nabolag. Immigrantene blir sett på som tradisjonelle og integreres ikke inn i samfunnet annet enn i gecekundu'en der de bor (Secor 2002). Ut fra Sever (2005) og Grans (2007) teorier om at ære betyr mer hvis man står uten andre kilder til status, blir det for migrantene, hvis levestandard og økonomi forverres og diskrimineringen mer prekær, å forvente at æresbegrepet blir viktigere. Når æren får større betydning, øker sjansen for æresdrap.

Konklusjon

Patriarkiet eksisterer åpenbart mange steder i Tyrkia. Samtidig er det problematisk å plassere dette som hovedargument for æresdrap fordi andre faktorer utløser drapet. For migrantenes del kan det virke som forandringen i livssituasjon gjør dem ekstra sårbare. Tidligere sosioøkonomisk status forsvinner, det trygge fra landsbyen er borte og forholdet mellom mann og kone forskyves. Endringen ser ut til å utløse økt kontrollbehov hos mannen, et ønske om patriarkalsk makt. Dette kommer likevel som resultat av ytre hendelser og det er derfor heller disse man bør fokusere på i en studie av familiedrap blant migranter. Når jeg i neste kapittel skal overføre teorien på den innsamlede empirien, kommer dette tydeligere frem.

¹¹ "convert to more heartless"

¹² Min forståelse av setningen: *"Traditional ideas and life norms with heavy problems due to immigrations meet with serious problems in new environment, cities and social conditions and this kind of people can convert to more hearthless"* (PMHRP 2007: 5)

Kapittel 4: Ære eller ikke ære?

Ulike verdener- et land

En hel verden skiller de urbane sentrumsområdene av Istanbul og Ankara fra de rurale områdene man finner i regionen rundt Diyarbakir. Sentrumsgatene i byene i vest er fulle av kvinner og menn i nyeste mote fra europeiske storbyer. Kvinnene balanserer på høye stilettheler, de spiser lite for å holde seg tynne (de røyker i stedet) og går innom frisøren eller skjønnhetssalongen i lunsjen for å holde hår og negler ved like. Mennene er nesten like trendy. Når man går rundt i de trange gatene i Beyoglundistriktet på kveldstid er det ikke sikkert man får bord på en av de mange hundre gaterestaurantene. Gatene syder av unge istanbulere som fyller restaurantene til randen for å møte venner, spise meze¹³ og drikke raki¹⁴ til langt ut i de små nattetimene. Jentene på date lurere på om mannen hun sitter foran tjener godt nok (dette vises blant annet ved type bil han plukker henne opp i, fine gaver og store pompøse rosebuketter med bamser, hjerter og andre glinsende effekter som han gir henne) og kan være den rette for henne eller om hun må lete videre i mylderet at barer, dateforum på nett eller på universitetet der hun studerer. De unge urbane og ”kule” menneskene fra Istanbul og Ankara ser på dem fra øst og sørøst som lite utviklede, svært tradisjonelle og veldig religiøse (i det ligger også en redsel for at de skal komme å påprakte dem sine tradisjoner eller religion, og gjøre Tyrkia til et nytt Iran). Under en vestlig, moderne fremtreden, har jeg likevel inntrykk av at det gjemmer seg tradisjonelle verdier om kvinner som må passe sitt rykte, og menn kan gjøre mer som de vil.

Når jeg forteller at jeg skal reise alene til Diyarbakir og områdene rundt, møter jeg stor skepsis og liten forståelse for hva som kan være interessant med regionen. Etter at jeg har fortalt om studien jeg driver med, forstår de; æresdrap er for dem et fenomen som kun skjer blant kurdere i sørøst og ikke noe som finnes i Istanbul. De ber meg likevel vurdere om jeg skal dra, sørøst kan være farlig for meg som vestlig kvinne og selv ville de aldri ha dratt alene.

¹³ Tyrkisk navn på småretter, sammenlignbart med spansk tapas eller norske små forretter.

¹⁴ Tradisjonelt tyrkisk brennevin. Det smaker litt som den greske ekvivalenten Ozou og drikkes bart eller iblandet vann og isbiter.

Så har vi de rurale områdene, for enkelhets skyld kalt Diyarbakir. Diyarbakir var senter for det kurdiske opprøret på 80- og 90-tallet,¹⁵ og mer enn halvparten av alle æresdrap i Tyrkia er utført av personer fra denne regionen¹⁶ (Erturk 2007). Når man går på gatene her er det mest menn å se. To sitter på en fortausbenk og ser på livet som passerer forbi mens de diskuterer den politiske utviklingen i landet. Andre er på vei til tehuset der de i timevis tilbringer sin tid med andre menn mens de spiller brettspillet tabula og røyker sigaretter. De kan ikke være hjemme på dagen, det er kvinnenenes sfære. De få kvinnene som likevel haster forbi er godt tildekket og på vei til markedet. De har på seg lange småblomstrete skjørt eller tradisjonelle salwar kamis¹⁷. Særlig går kurdiske kvinner med slike klær. Sandalene er på nesten året rundt og på overkroppen har konene en lang, formløs bluse med strikket vest utenpå, den er obligatorisk. Alle koner på mer en 50 år er runde og vagger fra side til side når de går. Det harde livet med arbeid fra morgen til kveld i åkeren, med barneoppdragelse og husarbeid har satt sine spor. Mange av konene jeg ser på gaten har aldri gått på skolen. Arbeidet krevde for mye eller det ble sett på som unødvendig. Jeg hører også at mange ikke snakker tyrkisk med hverandre. Kurdisk er deres morsmål, og de kan ikke snakke tyrkisk. Dette gjør det vanskelig å se på TV fordi svært få sendinger er på kurdisk, i alle fall hvis man ikke har parabol som kan ta inn sendinger utenfra. På den måten må de finne sin egen tolking av virkeligheten og det som skjer i landet. Når jeg går bort for å snakke med en kone på min stotrede tyrkisk, smiler hun fra øre til øre fra en tannløs munn. Hun vil gi meg alt hun eier selv om ikke vi ikke snakker samme språk og aldri har sett hverandre før. Folk på landsbygda inviterer folk inn i sine hjem. De tar frem det lille de har og løper til naboen for å låne mer for å kunne servere gjesten noe som er han eller hun verdig. Gjestfriheten er total.

Hvordan er det å så for migrantene til Istanbul og Ankara, hvordan lever de? Jeg ba en venn ta meg med til en gecekondu i Istanbul. Han fortalte at de fleste gecekondu'ene i dag består av høyere hus, og at få ser ut som de gjorde da de først ble bygget og var ulovlige, uten strøm og vann. Det er vanlig i dag å ha strøm, enten fordi gecekondu'en har blitt "lovlig", eller fordi innbyggerne kobler seg på strømnettet ulovlig.

Vi kjørte altså til en gecekondu kalt Karanfil. Denne ligger midt i et velstående område i nærheten av businessdistriktet Levent og Bosporsstredet. Likevel, når man parkerer bilen

¹⁵ PKK ønsker Diyarbakir som hovedstad i et tenkt Kurdistan

¹⁶ Som skrevet tidligere, er dette et samletall fra ulike typer æresrelatert vold.

¹⁷ Klesdrakt brukt i store deler av Midtøsten og Asia. De varierer noe i utseende fra region til region.

utenfor og går inn, er det som å komme til en ny verden. Husene er nesten alle på en etasje, og er omringet av små hager der beboerne dyrker grønnsaker og holder høns. Det ser fattiglig ut. Lyden av høns og kyllinger er fremmed for meg som er vant til å tilbringe tid i sentrum av Istanbul. De få kvinnene vi ser, ligner mer på dem jeg har sett i sørøst, godt tildekket og med skaut på hodet. Mennene går i den tradisjonelle dressen mange muslimske menn går med for å være sømmelig kledd.

Jeg har her presentert det stereotypiske inntrykket jeg har av et diversifisert land. Vest er i all hovedsak mer åpent og liberalt enn det rurale og konservative øst. Med skildringene som bakteppe, vil jeg nå presentere min empiri:

Empiri

I dette kapittelet skal jeg gå gjennom drapscasene jeg har samlet under mitt feltarbeid og analysere disse ut fra de teoretiske forklaringene på æresdrap og æresbegrepet presentert i kapittel 2. Mitt hovedargument er at partnerdrapene som skjer i migrantfamilier ikke kan kalles tradisjonelle æresdrap. Jeg mener drapene er resultat av andre faktorer som gjør seg gjeldende ved migrasjon, heller enn ære. Jeg kommer til å plassere casene i to kategorier; drap i rurale områder og drap blant migranter. Jeg vil presentere og gjøre en kort analyse av hver case. Etter hver kategori vil jeg oppsummere distinktive trekk og analysere kategorien som helhet, før jeg til slutt vil argumentere for hvorfor drapene i en tyrkisk kontekst kan bli kalt æresdrap.

Drap i rurale områder

Case 1: Utroskap, en vei til døden¹⁸

Mohammed og Maryam kommer fra en fattig familie i en slektsbasert landsby utenfor Urfa, øst i Tyrkia. De er arabiske og snakker ikke tyrkisk. Maryam er analfabet, Mohammed har fullført barneskole. Begge jobber som sesongarbeidere i vestre Tyrkia, men Maryam må gi lønnen sin til de eldre i landsbyen. Maryam er forelsket i nabogutten Ali, men har det strengt

¹⁸ Fortalt til meg av Phd-student i journalistikk ved Ankara Universitetet, Nevin Yildiz, 16.2.09 i Ankara.

og holdes inne. De to får ikke gifte seg. I stedet blir Maryam og fetteren Mohammed i en alder av 15 og 17 år religiøst gift¹⁹.

Under et bryllup i 2004 får Mohammed vite at kona er utro med Ali, og finner de to i seng. Av redsel for blodfeide om han dreper selv, går Mohammed til Maryams far med en kniv. For å slippe livstid for noe Maryam selv er skyld i, smugler familien piller inn i maten hennes. Det skal se ut som selvmord. Hun overlever. Legene påpeker at dette ikke er et selvmordsforsøk, men gendarmene²⁰ vil ikke bry seg med familieaffærer. Maryam sendes tilbake, og to år etter blir hun funnet hengt. Igjen sier legene fra, men heller ikke nå blir det tatt affære. Ingen får straff.

I forhold til Ali, følger Mohammed samme prosedyre som med Maryams familie. Alis familie går imidlertid ikke med på å drepe sitt familiemedlem. De får til en avtale om at de skal betale Mohammeds og Maryams familie en viss sum penger og at Ali må flykte fra landsbyen og aldri komme tilbake. Hvis han returnerer vil han bli drept. Ali flytter til Istanbul, men i september 2008, er det igjen bryllup. Fordi det er gått fire år, antar han at det er trygt å returnere, men når han kommer til landsbyen, går de to familiene sammen og dreper han.

Familien dreper sin datter etter påtrykk fra ektefellen. I tradisjonelle æresdrap er det familien som dreper en utro datter fordi den kollektive ære har blitt svekket. Når Mohammed ber foreldrene om å drepe, tyder dette på at også han får æren krenket når hun er utro. Dette samsvarer med Kardams funn (Kardam 2004: 29). I motsetning til eksempelet med Mohammed og Maryam, finner Kardam i sin studie at *ektefellen selv* eller hans slektning må drepe (ibid). Det at Mohammed oppfordrer til drapet, gjør at vi står ovenfor en kombinasjon av noe som ligner et ”vanlig” æresdrap og en slags tyrkisk versjon. En mulig årsak er familiens arabiske herkomst.

Med utgangspunkt i Kardams (2005) og Touma-Slimans (2007) teori om at æreskodeksen baseres på at kvinnen ”eies” av dem hvis ære hun ligger under, er ikke skilsmisse et alternativ i en situasjon som ovenfor, fordi skilsmisse verken vil rense ektemannens eller familiens ære. Ut fra samme resonnement følger det logisk at ikke Alis familieære blir krenket, fordi den

¹⁹ En praksis som innebærer at en imam vier partene. Ved religiøse giftermål gjelder ikke vanlig tyrkisk lovgivning og alderen på dem som skal gifte seg kan derfor være lavere enn det tyrkisk lov tillater. I følge tyrkisk lov har ikke religiøse ekteskap status som ekteskap (UDI-rapport 2008: 37-38) .

²⁰ Navnet på det tyrkiske militæret.

ikke har til oppgave å beskytte henne, og derfor heller ikke lider når hun bryter æreskodeksen. Casen støtter Kardams funn om at begge parter i en utroskapsak bør drepes. Årsaken, hevder hun, er at kona skal være lojal mot sin mann, og en mann med ære skal respektere en annens manns kone som del av hans ære (Kardam 2005: 29). I tillegg samsvarer den med Severs teori (2005) om familier som manipulerer rettsapparatet. Familien forkler drapet som selvmord og slipper straff. Samtidig aksepterer gendarmene familiens åpenbare falske forklaring og blottstiller med det en konservativ holdning eksisterende i deler av maktapparatet.

Case 2: Voldtatt av bror og ofret av familien²¹

15 år gamle Sevinc bor utenfor Batman med foreldre og brødre. Faren har sluppet ut etter 5-6 år i fengsel grunnet sympati for PKK. Han er arbeidsledig. Den tre år eldre broren, Hasan, skaffer familien den lille inntekten de har. Når faren kommer ut av fengsel, går Sevinc i 8. klasse. Hun er pen og velutviklet. Etter fengselsoppholdet stoler ikke faren på noen, og mener det kan være farlig for henne å gå på skolen. Sevinc må slutte. Hun drømte om å bli advokat, nå blir hun lukket inne og må gjøre husarbeid. I 2005, det året strafferammen for æresdrap øker til livstid, voldtar Hasan lillesøsteren sin. Etter voldtekten blir det i familieråd bestemt at Sevinc må drepes for dette. Faren og brødrene låser henne inne i et rom, alene med en pistol. I flere dager nekter hun å skyte seg selv, og blir truet med at familien dreper henne om ikke hun gjør det selv. Etter 3 dager skjer det. Myndighetene ser på det som selvmord. Familien derimot, informerer samfunnet rundt om at det var ære tilknyttet selvmordet.

Det ikke uvanlig at en jente blir æres drept av familien etter voldtekt (Kardam 2005: 38). En kvinne er bærer av familiens ære. Når hun har vært i seksuell kontakt med en mann før ekteskapet, taper hun familieæren. Da spiller det ikke nødvendigvis noen rolle om hun har blitt voldtatt eller om hun har inngått i akten frivillig (Kamer 2006: 293). Likevel kan det spekuleres i om motivet har vært et annet enn ære i denne casen. Sevinc er voldtatt av broren, og tapt jomfrudom kan være vanskelig å skjule for omgivelsene ved ekteskapsinngåelse. Ved å drepe Sevinc vil man for alltid kunne hemmeligholde hvem hun har vært i seksuell kontakt med. På den måten kan man skjule et skamfullt seksuelt overgrep i familien for omverdenen. Incest vil kunne svekke families ære, mens man ved å drepe en jente som har hatt sex før ekteskapet, ut fra Wikan (2003), Sever (2005) og Kardams (2005) teorier, kan fremstå som ærefulle. Samtidig sikrer man familien inntekt fordi broren ikke må i fengsel for voldtekt.

²¹ Fortalt til meg i Diyarbakir 4.2.09 av freelans journalist og korrespondent i Al Jazeera, Yilmaz Akinci.

Casen er tankevekkende i forhold til samfunnets anerkjennelse av æresdrap. Da etterforskningen av selvmordet var ferdig, snakket min informant med familiemedlemmer, naboer og andre landsbybeboere. Konklusjonen var at ”alle” kjente til drapet. Slik støtter casen Wikan (2003) og Baglis (2009) teori om at samfunnet aksepterer drap som måte å rense familieæren.

Case 3: Steinet av brødre for graviditet²²

Case 3 er velkjent i Tyrkia og handler om den 35 år gamle Semse Allak som ble steinet av brødrene for graviditet utenfor ekteskapet. Det er en del usikkerhet rundt saksforholdene. Noen mener Semse hadde en hemmelig kjæreste som hun ble gravid med, andre hevder den samme mannen voldtok henne, men at de aldri hadde vært kjærester. Hva som egentlig skjedde er delvis irrelevant, utfallet ble det samme; Semse og ektemannen ble steinet til døde av Senses familie. Journalisten som fortalte meg historien har i ettertid snakket med Senses far, onkel, brødre, andre familiemedlemmer, naboer og de som hadde saken gjennom rettsapparatet. På grunnlag av det, velger jeg å fortelle historien slik han gjorde det:

Semse kommer fra en kurdisk landsby utenfor Mardin og har 7 brødre og søstre. Moren er død. De er veldig fattige. Verken faren eller døtrene har skolegang, kun brødrene har barneskole. Som den eldste hjelper Semse de andre med å bli gift og er til slutt den eneste igjen på gården sammen med faren. En dag kommer farens venn Halil Acil på besøk. Han ber faren om at de to sammen skal gå ut en tur. På veien sier Halil at han har glemt lommeboken og går tilbake dit Semse er alene. Jeg blir så fortalt om et rom under trappen der journalisten var da han skrev om saken. Det er strategisk plassert for den voldtekten som snart skal skje, fordi det ligger sånn plassert at naboene ikke kan høre noe derfra. Semse blir voldtatt. Etter voldtekten truer Halil Semse til taushet ved å si at familien vil drepe henne om de forstår at hun ikke lenger er jomfru. Flere ganger kommer han tilbake og voldtar henne. Til slutt blir hun syk og går til legen. Der blir det konstatert at hun er gravid. Når broren får kjennskap til graviditeten blir det kalt sammen til familieråd. Familien tror på Semse og ringer Halil. Halil nekter skyld og sier Semse har forført han. For å redde familieæren truer faren med å drepe han hvis han ikke gifter seg med Semse. Halil går med på det og Semse blir kone nummer to. Hun blir en slags tjener for familien og utsettes jevnlig for vold. Ved et tidspunkt forstår Halil

²² Fortalt til meg i Diyarbakir 4.2.09 av freelans journalist og korrespondent i Al Jazeera, Yilmaz Akinci.

at dette ikke fungerer og bestemmer seg for å sende Semse tilbake. Dette er problematisk for Semses familieære og familierådet samles igjen. De truer med å drepe Halil hvis han ikke tar henne med seg tilbake en gang til. Igjen aksepterer han. Imidlertid føler Semse familie at æren nå er så sterkt krenket at den må gjenopprettes. Familierådet bestemmer seg for å drepe Halil. For å hindre blodfeide, vil de også drepe Semse. 6 personer finner "paret", som allerede har mottatt drapstrusselen og derfor prøver å rømme. Brødrene dreper først mannen og kutter av penisen hans. Så steiner²³ Semses lillebror sin søster til det renner hjernemasse ut av hodet hennes. Da anser de henne som død og drar. Gendarmene finner de to og Semse blir kjørt til sykehuset. Hun ligger 8 måneder i koma før hun får en infeksjon og dør. Ingen slektninger vil hente liket og de tillater heller ikke medlemmer av kvinneorganisasjonen Kamer, som konstant har vært ved hennes sykeseng, å ta henne med. Etter 40 dager blir hun lagt i en fellesgrav og 150 kvinner fra ulike kvinneorganisasjoner gir henne er verdig avslutning.

Historien om Semse har mange særegne trekk, hvor kanskje det mest spesielle er at hun blir steinet. Dette er sjeldent i Tyrkia (Pervizat 2004: 138) og kan stå som eksempel på Erturk (2007) og Mojabs (2001) påstand om æresdrap som en måte å reprodusere makt. Ved å steine sin søster midt på gaten, gir broren et sterkt signal til omgivelsene om å underkaste seg samfunnets normer, fordi det motsatte kan gi samme konsekvens som med Semse. At lillebroren faktisk *klarer* å utføre handlingen tyder på at han så sterkt ønsker å demonstrere for omverden sitt hat mot søsteren at dette går foran all medlidenhet, slik også Sever (2005) finner at er vanlig. Dette går rett i kjernen av æreskodeksen. Som Sever (2005) og Wikan (2003) presiserer, må Semse, etter å ha "brutt" med æreskodeksen, drepes for å gjenreise kollektivets ære.

I følge antropolog Leyla Pervizat er det frykt for blodfeide, altså ikke direkte familieære, som får brødrene til å drepe Semse. Årsaken, mener hun, er at æresdrap i noen tilfeller fremstår som det beste av to onder fordi det kan forhindre blodfeide som setter på spill stabiliteten i samfunnet (Pervizat 2004: 139). Jeg tviler imidlertid på at det er hovedgrunn her fordi drapsmåten er så brutal at den trolig må ha en annen funksjon enn "kun" å være drapsmetode.

²³ På tyrkisk kalt recm. Praksisen har vært koblet opp med islam. I følge organisasjonen Stop killing and Stoning of Women stemmer dette ikke.
<http://www.stop-stoning.org/node/13> [Oppsøkt 16.4.09, nr 1]

At familien i første omgang ønsker å finne en annen løsning enn drap ved å gifte bort Semse til gjerningsmannen er, i følge Kardam ikke uvanlig og viser en viss grad av humanisme (Kardam 2005: 38-40). Når Semse etter ekteskapsinngåelse blir ”levert” tilbake, ser ikke familien andre alternativer og dreper begge parter. Forsker ved Inönü Universitetet, Osman Celbis, hevder at dobbeltdrap er sjelden, men at det i tilfeller hvor det skjer, ofte har vært voldtekt med i bildet, slik vi så det her (www.stop-stoning.org nr 2).

Casen kan stå som eksempel på at andre løsninger, som det at Semse blir giftet bort til gjerningsmannen, ikke nødvendigvis gagnar kvinnene i nevneverdig grad.

Distinktive trekk ved drap i rurale områder

Som blant annet Wikan (2003) og Sever (2005) fremhever, er kollektiv motivasjon og kollektiv ære viktige trekk ved æresdrap. Dette stemmer med mitt materiale. Familiene beslutter i fellesskap at kvinnen må drepes for å gjenopprette familieæren. Dette skjer etter at hun har krenket families ære ved å være i seksuell kontakt med en mann utenfor ekteskapet.

I tillegg presiserer Wikan (2003) at en betingelse for æresdrap er samfunnets anerkjennelse av drapet som en måte å gjenopprette kollektiv familieære på. Også dette er tydelig her. Spesielt i historiene om Sevinc som ble voldtatt og Semse som ble steinet, er det klart at familiene bærer drapene til skue for samfunnet rundt. Til tross for at Sevinc’ familie skjuler drapet for rettsapparatet, tydeliggjør den for landsbyen hva som er skjedd. I Semses case viser den groteske drapsmåten i offentlig rom at familien ønsker at flest mulig skal få kjennskap til drapet. I casen om den utro Maryam, vet vi at alle i landsbyen kommer fra samme slekt. Da er det plausibelt å tro at familien kjenner æreskodeksen godt nok til å vite hva som kreves for å gjenreise tapt familieære. Når familien velger å drepe, viser det at landsbyen aksepterer drapet som et middel, og vi kan trekke konklusjonen at samfunnet bifaller drapet som måte å gjenreise familieæren.

Sever (2005) og Wikan (2003) fremhever at bevis for kvinnens usømmelighet er unødvendig, fordi det er samfunnets forståelse av saken som er avgjørende. Dette kommer frem i de to casene der jentene er blitt voldtatt, ettersom jenta ikke selv har valgt å inngå i den seksuelle relasjonen. I tillegg er det, som Sever skriver, ofte en mentalitet som sier at voldtatte kvinner har forført mannen og følgelig selv står som ansvarlig. Det tyrkiske uttrykket ”*Disi köpek*

kuyruk sallamazsa erkek köpek gitmez arindan”, som kan oversettes til: ”hvis tispem ikke logrer med halen, vil hannunden ikke gå etter” viser dette.

I alle casene er det kvinnens familie som dreper, slik Touma-Sliman (2007) hevder tradisjonen ved æresdrap er. I casen om den utro kona, er det imidlertid ektemannen som ber familien hennes om å drepe. At han ønsker henne død, viser at kona delvis ligger under hans ære, slik Kardam også finner støtte for i sin studie (2005).

Sever (2005) inkluderer i sin forklaring av æresdrap at familiene manipulerer rettssystemet og at rettssystemet gir strafferabatt. I to av casene dekker familiene æresdrapene som selvmord og slipper straff. I den ene av disse får myndighetene eksplisitt beskjed om drapsforsøket, men velger likevel ikke å rettsforfølge saken. Dette viser hvor konservativt maktapparatet kan være og tydeliggjør hvor viktig det er at holdninger blir endret.

Fordi casene tydelig samsvarer med de kjennetegnene på æresdrap som ble presentert i kapittel 2, anser jeg drapene over som æresdrap.

Drap blant migranter

Case 4: Samtale med menn, et tegn på utroskap²⁴

Det kurdiske ekteparet Mehmet og Ayse flytter fra en landsby utenfor Diyarbakir til Istanbul. De drømmer om bedre levekår og utdanning for barna. Selv har de alltid vært fattige og kun Mehmet har barneskole. I den slektsbaserte landsbyen var Ayse hjemmевærende og fikk sjelden gå utenfor huset. Etter hvert begynner folk å migrere, alle til samme område; en sliten gecekondu utenfor sentrum av Istanbul. Ayse og Mehmet følger etter. De får det enda vanskeligere økonomisk og hele familien må bo på et rom. Også Ayse må arbeide og får jobb som vaskekone. Dette betyr at hun må reise rundt i Istanbul på egenhånd, en viktig årsak til at hun liker seg bedre her. Mehmet derimot, frykter utroskap med dem hun vasker hos. Fordi familien er så fattig, får Ayse ved et tilfelle klær av dem hun vasker hos. Hun ser fin ut og mannen blir sint. Han misliker at hun er ute blant folk og holder henne inne så mye som mulig. En dag begynner ryktene å gå om at Ayse er involvert med en venn av Mehmet. Landsbymedlemmer har observert dem på gaten. Ingen støtter opp om at hun er uskyldig, selv

²⁴ Fortalt til meg 9.2.09 i Istanbul av advokat og leder for Menneskerettighetsrådet i Istanbulprovinsen (Istanbul Valiligi).

ikke Ayses venner og familie. Den eneste som forsvarer henne, er mannen hun angivelig har vært utro med. Mehmet banker opp kona, som i redsel for å bli drept, rømmer. Hun blir funnet og fraktet til en gravplass. Der skyter Mehmet sin kone. Ayse forstår at hun skal drepes. Men som alle andre, vet hun at bevis er unødvendig, rykter er nok. I tiden før rettssaken mot Mehmen snakker han om hvordan Ayse har krenket æren hans.

Casen over støtter Kamer (2006), Wikan (2008) og Erturks (2007) funn som sier det er vanlig å drepe ved rykte og tilkjennegir det kontrollsamfunnet som oppstår i æressamfunn. Få støtter Ayse i at hun er uskyldig, til tross for at noen antageligvis tror henne. Dette tyder på at alle i sterk grad er sosialisert inn i et system, der selv små overtramp (her: å snakke med en mann) blir sett på som forbudte handlinger som må straffes. Samtidig er mange kvinner trolig redde for å få en lignende dom over seg, hvilket gjør dem offensive i kontroll med andre. På denne måten reproducerer systemet seg selv.

I etterkant av drapet snakker Mehmet om ære. Kardam (2005) og Delaney (1991) finner at kvinner kommer under mannens ære ved ekteskap. Med grunnlag i dette øker muligheten for at mannen virkelig føler at hans personlige ære blir svekket og at han dreper på grunn av det. Samtidig er muligheten til stede for at Mehmet forkler drapet i ære for å oppnå legitimitet og at drapet har en annen årsak. Casen synes å samsvare med Baglis teori (2009) om ødelagt maskulin identitet ved migrasjon. Når Ayse må ut i arbeid etter migrasjonen, må Mehmet gi fra seg monopolen på forsørgerrollen og det offentlige rom. Han reagerer med noe som ser ut til å være sjalusi. Etter rykter om utroskap, kulminerer dette i drap.

Case 5: Voldelig mann dreper kona²⁵

Gülsah er en vakker og litt vever kvinne som kommer med en baby til et krisesenter i Istanbul etter langvarig vold og trusler fra ektemannen Yusuf. Deres andre barn, Ergun på 16, måtte bli igjen, også han blir slått av far. Gülsah og Yusuf har måttet flytte fra Van, en by i øst, og bor nå i Bahcelievler i Istanbul. Bahcelievler er et slikt sted, som når man ankommer med metro, tenker at her var det grått, trist og fattig. På rad og rekke er det små bilverksteder og søppelet flyter. Til tross for at stedet har blitt bedre de senere år, er området fortsatt lite attraktivt for de fleste.

²⁵ Fortalt til meg 24.2.09 i Istanbul av nestleder i Kadiköy kommune og tidligere ansvarlig for statens krisesenter i samme kommune, Inci Bepinar.

Etter at Gülsah og Yusuf migrerte, har også Gülsah måttet jobbe. Yusuf arbeider på et bilverksted i nærheten, mens Gülsah passer barn hos velstående Istanbulere. Hun har ingen skole, Yusuf har barneskole, at de tjener dårlig er å forvente. Yusuf liker ikke at kona jobber. Da må hun ut blant folk. Grunnet sterk trafikk, kommer Gülsah noen ganger sent fra arbeidet, også det gir mannen en grunn for å slå. Når hun etter hvert kler seg bedre, mistenker Yusuf utroskap. Når så han en dag blir sagt opp fra jobben, slår han sin kone helseløs og det er nå hun rømmer til krisesenteret. Hun er likevel så bekymret for den eldste sønnen at hun drar hjem. Der havner hun og ektemannen slåsskamp og det ender med at Yusuf kaster sin kone gjennom 20 år ut av vinduet fra 3. etasje. Hun overlever. Etter et halvt år på sykehus, flytter Gülsah tilbake på krisesenteret og deretter hjem.

Historien ligner den over, i det begge handler om migranter hvis ekteskap blir mer problematisk fordi kona må ut i arbeid. Med de samme argumenter som tidligere, kan dermed også denne casen passe med Baglis teori. Det som imidlertid peker seg ut her, er graden av vold i familien. Faren slår jevnlig både kone og barn, et tegn på at historien i større grad enn ære, kan handle om en psykisk ustabil og voldelig person som nesten dreper sin kone under en slåsskamp.

Det at Yusuf så aktivt bruker vold i en vanskelig livssituasjon er, i følge psykolog og stifter av Alternativ til Vold, Marius Råkil, ikke uvanlig. Råkil ser på vold mot kvinner som et aktivt forsøk på håndtere makt og avmakt (Råkil 2002: 105). Etter migrasjon får kanskje særlig mannen det vanskelig både på grunn av økonomi, men også fordi relasjonen mellom ektefellene forandres når kvinnen må ut i arbeid, og kontroll blir vanskelig. Da kan volden fungere som en slags beskyttelsesmekanisme, der han forsøker å opprettholde kontroll på det ene området hvor han har makt til det.

Skal vi likevel gå videre med teorien om at dette er et æresrelatert drap, må vi snu litt på historien; Yusuf tror kona er utro, i følge Kamer, en ikke uvanlig årsak til drap (Kamer 2006: 293). Når han så mister jobben, betyr det at han ikke greier å utføre sin forsørgerrolle, og hans følelse av tapt ære forsterkes. Dette lar han gå ut over kona. Når hun så rømmer og offentliggjør historien hans, blir hans personlige ære ytterligere ydmyket fordi også andre får kjennskap til hans usselhet. På grunnlag av det finner han sin rett til å drepe. Problemet med

denne teorien er at mannen, ved å ta henne tilbake fra krisesenteret, viser svakhet. Dette samsvarer ikke med æreskulturen, og gjør det mindre plausibelt å se på ære som hovedårsak.

Case 6: Mulig utro kone som legitim drapsgrunn²⁶

Case 6 er fra 1992-1993 og handler om et velstående tyrkisk ektepar fra velutdannede familier. Akif er militæroffiser, og kona Fatos er lærer. Familien hennes er det vi kaller moderne. Ekteparet bor i Ankara, men Akif er fra en landsby i sørøst. Fatos er sosial, noe mannen misliker. Han forbyr kona å snakke med andre, særlig menn. En dag banker en nær venn av Akif på døren. Fatos åpner og forteller at mannen kommer om 10 minutter. Hun ber han inn på kaffe så lenge. Når Akif kommer hjem påstår han at Fatos har brukt lang tid på å åpne for han. Fatos forteller at hun holdt på å lage tyrkisk kaffe og at det var årsaker²⁷. Når Akifs venn har gått, dreper Akif sin kone med kniv. Han får strafferabatt når han sier at kvinner i hans familie ikke kan invitere inn menn, fordi det svekker mannens ære.

Også denne historien er vanskelig å sette i en klar kategori. Akif tror kona er utro og dreper henne. Han hevder det bunner i ære og får lavere straff. Om han bruker ære som alibi eller om han virkelig dreper for å gjenopprette en personlig ære, er umulig å si. Drapet ligner det vi i Norge vanligvis kaller et sjalusidrap, men kan med grunnlag i Kardams teori (2005) også forstås som et individuelt æresdrap. Som de andre drapene blant migrantene, er drapet egenmotivert.

Case 7: Frihet og krav om skilsmisse koster dyrt²⁸

Yakup kommer fra en liten kurdisk landsby utenfor Mardin og kona Burcu er fra Elazig litt lenger nord. Hun er tyrkisk. Som lærere er de velutdannet og har god økonomi. Til tross for dette, mannen er voldelig. I motsetning til Yakups familie, har også Burcus familie utdanning. Allerede mens de bor i Yakups landsby vil Burcu skilles. Hun utsettes jevnlig for vold og har lite frihet. Med bakgrunn i sosiale normer og regler, er skilsmisse umulig. Etter 20 års ekteskap flytter paret til Ankara, dels fordi Burcus familie bor der, dels fordi paret ønsker utdanning for barna. De kjøper hus og får gode lærerjobber. Familien til Burcu hjelper henne med å sette krav, og resultatet blir at hun får bevege seg friere enn før og

²⁶ Fortalt til meg i Ankara 20.2.09 av menneskerettighetsadvokat Senal Sarihan

²⁷ Tyrkisk kaffe krever kontinuerlig overvåking ved oppkoking.

²⁸ Fortalt til meg i Ankara 20.2.09 av menneskerettighetsadvokat Senal Sarihan

tilbringe tid med familien. Yakup misliker dette og prøver å hindre partene kontakt. Som følge av mannens voldelighet og strenge regler, oppfordrer Burcus foreldre henne til å skille seg. En dag går hun til advokaten jeg senere intervjuet for å starte skilsmisssak²⁹. Før rettssaken møter Yakup på advokatens kontor og truer henne. Han vil ikke skilles. Under rettssaken nekter han for å ha utøvet vold og sier han elsker kona. Mens saken pågår, får advokaten en dag spørsmål om hun har lest avisen. Der fremkommer det at Yakup har skutt og drept kona. I avhør nekter han, men under rettssaken endrer han forklaring, og sier han drepte i frustrasjon fordi han så kona holde rundt en annen mann. På grunnlag av vitneprov og argumentasjon i skilsmisseretten blir ikke forklaringen akseptert og Yakup dømmes for overlagt drap.

Som ved casene over, er det vanskelig å sette dette drapet i en klar kategori. Aksept for et kurdisk-tyrkisk ekteskap, tyder på to relativt liberale familier. At Burcus familie er de som oppfordrer datteren til å søke skilsmisse, taler også for at de ikke lever under en æreskodeks, fordi kvinner, i følge Kardam, også krenker sin egen families ære når de vil skilles (Kardam 2005: 32). Mannen kan ha opplevd skilsmissekravet motsatt. Til tross for at han har giftet seg med en person av ulik etnisitet, kommer han fra en liten rural landsby der det ikke er usannsynlig at æresbegrepet står sterkere. Da kan krav om skilsmisse oppleves problematisk, fordi hans ære vil bli krenket (ibid). Dette taler for at drapet er æresrelatert. Samtidig har han hele tiden vært ekstremt voldelig mot sin kone. Som nevnt over er menns intensjon med vold ofte å kontrollere kvinnen (Råkil 2002: 105). Når kona etter mange år med underdanighet plutselig ønsker skilsmisse, mister mannen kontrollen. Som også Amnesty hevder (2004), kan vold, i dette tilfelle drap, være en måte å gjenopprette denne. De usikre elementene gjør det umulig å bestemme om drapet er relatert til ære, eller skjer som resultat av et kontrollbehov.

Case 8: Sønnen må drepe når kona vil skilles³⁰

Den kurdiske Aygun flytter fra Diyarbakir til Istanbul for å jobbe som nattklubbsanger. Her treffer han Zehra, en skilt kvinne med to barn, som han vil gifte seg med. Fordi Ayguns familie ikke godtar fraskilte kvinner, forteller han dem at Zehra er jomfru. Fra starten av mishandler Aygun sin kone på det groveste og låser henne inne når han går ut. En dag er det

²⁹ For å få innvilget skilsmisse, må man i Tyrkia gjennom en rettsak. Er ektefellen voldelig, er det lettere å få godkjent skilsmissekravet.

³⁰ Fortalt til meg 9.2.09 i Istanbul av menneskerettighetsadvokat og leder for Menneskerettighetsrådet i Istanbulprovinsen (Istanbul Valiligi).

så varmt at Zehra må ha noe å drikke. Hun kommer seg ut av leiligheten og kjøper en cola. På vei inn i leiligheten blir hun tatt igjen av Aygun, som har kommet hjem. Han slår henne så hardt med flasken at hun må på sykehus. Hun må gå dit selv. Familien vet om situasjonen hennes, men intervensjoner ikke.

Etter giftermålet får de dårlig råd. Ayguns lønn rekker ikke til fire. En dag blir de kastet ut av huset. Også neste sted må de forlate. Dermed finner Aygun alene et rom som han flytter inn i. Zehra og barna må bo på gata i flere uker uten penger og mat. Til slutt får hun en jobb og et sted å bo for de tre. Etter et år krever hun skilsmisse. For Ayguns familie er det å la en kvinne beslutte skilsmisse uakseptabelt. Det krenker familiens ære. Ayguns far befaler sønnen om å drepe Zehra. Nekter han, vil familien drepe også han.

På samme tid er skilsmisseprosessen i gang og Aygun har barna for siste gang. Han leverer dem ikke tilbake, men ber i stedet Zehra om å få være sammen med henne en siste helg. Fordi hun håper å få tilbake barna, aksepterer hun. Mannen tar Zehra med til nattklubben der han jobber, og synger en sang som lyder noe lignende "Døden kler deg ikke..". Han gråter. Zehra forstår hva som skal skje, men kan lite gjøre.

I bilen etter forestillingen tar Aygun frem en pistol og prøver å skyte kona 3 ganger i hodet. Pistolen virker ikke og Zehra løper ut av bilen og hopper inn i en taxi. Hun ber den kjøre. Aygun kommer etter og roper til taxisjåføren at det er en æressak. Taxisjåføren vil ikke blande seg inn i konflikten og stopper bilen. Ute av taxien får Zehra fem kuler i kroppen og blir liggende igjen alene på bakken, skutt av en ektemann som hevder å elske henne.

Case 8 ligner på visse områder tradisjonelle æresdrap, men avviker på andre. Som tradisjonelle æresdrap, er også dette kollektivt motivert. Det er mannen selv som dreper, men beslutningen er tatt av slekten og presset om å drepe er stort, slik også Sever (2005) hevder at er vanlig ved æresdrap. Samtidig er en viktig vesensforskjell at det er mannens og ikke kvinnens familie som bestemmer at Zehra må drepes. At familien hans krever drapet, må bety at også den får svekket ære ved skilsmisse. Dette støtter ikke Kardams teori om at kvinner kun kommer under mannens ære ved ekteskap (Kardam 2005: 32).

Zehras foreldre tar ikke affære selv om de vet at datteren blir utsatt for mishandling. Dette demonstrerer hvor sterkt man hegner om ekteskapet i det tyrkiske samfunnet. At foreldrene

ikke hjelper datteren med å ta ut skilsmisse, kan også være resultat av at deres familieære blir ødelagt om hun skiller seg. At hun allerede er skilt en gang, gjør det trolig mer problematisk fordi det også beviser at foreldrene ikke har klart å lære opp sin datter til å bli en god og underdanig kone.

Når Zehra prøver å rømme fra Aygun, velger taxisjåføren å støtte Aygun fremfor Zehra. Grunnen til det kan være sjåførens redsel for selv å bli drept, men det kan også hende han anerkjenner æreskriminalitet som legitim grunn for å drepe et menneske, slik Wikan (2003), Bagli (2009) og Onals (2008) finner at mange i Tyrkia fortsatt gjør.

Distinktive trekk for drap blant migranter

Drapene blant migranter skiller seg på flere vis fra drapene i rurale områder. Den tydeligste forskjellen er at alle drapene, med unntak av ett, ikke er kollektivt bestemt. Drapene blant migranter skjer innen ekteskapet, hvor ektemannen på eget grunnlag beslutter å drepe sin kone. Han gjør det uten støtte fra familien. Som vi har sett over, inkluderer både Wikan (2003), Sen (2005) og Erturk (2007) i sin definisjon av æresdrap kollektiv motivasjon og ære. Dette taler i mot å kalle migrantdrapene for æresdrap.

I de tradisjonelle æresdrapskasene står ære som umiddelbar årsak. Blant migrantene er motivene mindre åpenbare. Ut fra Kardams (2005) og mine funn, vet vi at kvinner kommer under mannens ære ved ekteskapsinngåelse. Det er derfor ikke usannsynlig at mannen kan føle at æren hans blir krenket når kvinnen gjør noe familien også ville sanksjonert i et æressamfunn. På samme tid vet vi at ektemennene har fått et høyere kontrollbehov etter migrasjon, og at mennene i to av casene er svært voldelige. Kontrollbehov og ære er ikke det samme, og med grunnlag i denne informasjonen er det vanskelig å si om drapene grunner i en slags personlig ære, eller om de er resultat av andre faktorer.

Et trekk ved æresdrap er, som både Sen (2005) og Wikan (2003) presiserer, at drapet blir anerkjent av samfunnet. I migrasjonskasene vet vi lite om omgivelsenes reaksjon annet enn i case 4 der landsbymedlemmer informerer Mehmet om Ayses mulige utroskap. Heller ingen støtter henne når hun hevder sin uskyld. Tystingen kan tyde på at man opprettholder et kontrollsystem som trolig fantes i landsbyen, hvilket gjør det plausibelt å tro at landsbymedlemmene anerkjenner drapshandlingen.

Drapene som har skjedd blant migrantene står på sidelinjen av det vi tradisjonelt kaller æresdrap. Ser man imidlertid alle drapene ut fra et synspunkt om at kvinnen kommer under mannens ære ved giftemål, er det plausibelt å se på drapene som delvis æresrelatert. Vi kan, som Wik, Galta og Olsen (2005), eventuelt kalle noen av drapene for individuelle æresdrap. De kan representere det Pope (2004) ser på som kulturspesifikke drap, der følelsen av tapt ansikt og skam er det som dypest sett ligger til grunn, men at dette i Tyrkia blir uttrykt som ære. I Norge ville de sannsynligvis bli betegnet som sjalusidrap.

Konklusjon

Når tyrkiske myndigheter hevder at flest æresdrap skjer i de store byene i vest, tolker jeg det som at staten også inkluderer individuelle drap. Som vi har sett er det imidlertid vanskelig å skille hvilke av disse drapene som bunner i ære, personlig eller ikke, og hvilke som årsaker i noe annet. Hvis man skal få et riktig bilde, er det derfor viktig å ha klare definisjoner og at disse blir presentert i det mediet der fenomenet blir diskutert.

Som vi har sett over, er det usikkert om hovedmotivet for alle migrasjonscasene har vært ære. Likevel har informantene sett på dette som æresdrap. En årsak kan være at de som har fortalt meg casene finner det strategisk viktig å kalle drapene æresdrap. Historiene er blitt meg fortalt av to advokater og en ansatt på et krisesenter. At de støtter påstanden om at også slike drap bør betegnes som æresdrap faller seg, som skrevet over, naturlig, ettersom straffeutmålingen er høyere. En annen mulighet er at individuelle æresrelaterte drap på tyrkisk blir kalt æresdrap, *namus cinayeti*, og at mange ser på slike drap som ”vanlige” æresdrap. Et tredje alternativ er det økte fokuset fenomenet har fått i Tyrkia de senere år og som kan ha skapt en overfokusering på temaet. Dette gjør at drap som ikke er æresdrap, kan bli plassert i en slags sekkebetegnelse ”æresdrap”, til tross for fundamentale ulikheter med det vi vanligvis kaller æresdrap. Uma Narayan har undersøkt forskjellen mellom såkalte *dowry- murders* (medgiftsdrap) i India og familievold i USA. Hun finner at omtrent like mange kvinner blir drept av familiemedlemmer i de to landene, men hevder at dette ikke kommer frem når man i USA diskuterer medgiftsdrap. Dette gjør at man får et galt bilde av den virkeligheten som eksisterer i India. Samtidig mener hun at nasjonal kontekst former agendaen for hvilket saker som får oppmerksomhet i et land, noe som skaper asymmetri i hvilken type vold det blir fokusert på fra land til land. Dette gjør det vanskeligere å se forbindelsen mellom

medgiftsdrap i India og familievold i USA (Narayan 1997: 90), eller æresdrap i Tyrkia for den saks skyld.

I Tyrkia ser mange på skilsmisse og vold som tabu. For kvinnegruppene har det trolig vært enklere å fokusere på æresdrap fordi fenomenet er så marginalt (200-300 drap per år i en befolkning på 70 millioner) slik at mange kan delta i kampen uten å føle seg og sitt truet. Ved å rette søkelyset mot slike drap, kan man i tillegg få frem den potensielle faren kvinner står ovenfor i ekteskapet, også når det gjelder annen vold. På den måten har kanskje æresdrap blitt noen man er ekstra oppmerksom på og at fenomenet av den grunn er blitt overfokusert.

Samtidig kan det synes som man innad i landet lager et skille mellom "Oss" og "Dem", slik Narayan hevder ofte skjer når et fenomen krysser landegrensene (Narayan 1997: 85). I Tyrkia er forskjellene så store mellom vest og øst også i forhold til etnisitet og kultur at det er plausibelt å tro at det samme kan skje her. Når man i vest snakker om æresdrap som skjer i øst fremstilles det som et fenomen hos "de Andre." Da vil den økonomiske og sosiale konteksten rundt drapet (eksempelvis krig, undertrykkelse, fattigdom) kunne forsvinne underveis, hvilket skaper rom for det Narayan kaller "death by culture"-representasjoner av "de andre." Det dannes et uoverskridelig skille mellom "Oss" og "Dem". Drapene blir fremstilt som fundamentalt annerledes, og ikke noe som kunne hendt "Oss". Phd-student i journalistikk, Nevin Yildiz, som skriver om æresdrap, finner et slikt skille. Hun har studert diskursen i tyrkiske aviser over en viss tidsperiode og har avdekket en forskjell i måten drap omtales i mediene. To drap med tilnærmet like forutsetninger vil kunne få ulik betegnelse ut i fra hvem som dreper og hvor drapet utføres. Skjer drapet blant migranter til vest, eller blant personer fra sørøstlige eller østlige deler av landet, kalles det æresdrap (töre cinayeti), særlig hvis det er kurdere involvert. Finner drapet sted i vest, blant "ekte innfødte", blir det kalt sjalusidrap (møte 16.2.09). Et slikt skille øker sjansen for diskriminering og hindrer fokus på de faktiske problematiske forhold rundt partene.

Kapittel 5: Patriarki eller migrasjon?

I dette kapitlet skal jeg diskutere de empiriske casene opp mot de teoretiske forklaringene av patriarki og migrasjon som årsak for æresdrap. Mitt hovedargument er at menn som dreper kvinner kan forklares ut fra mange ulike faktorer, og at det å bruke patriarki som årsak er utilfredsstillende. For å prøve argumentet, kommer jeg til å analysere drap blant migranter og drap i rurale områder. Jeg skal ta for meg faktorer som påvirker migranter og på den måten vise at flere av drapene jeg har fått presentert som æresdrap i virkeligheten er resultat av andre faktorer enn ære og patriarki.

Patriarki

Kandiyotis definisjon (1988) av klassiske patriarkier ekskluderer bysamfunn og plasserer migranter utenfor det patriarkalske systemet. Jeg velger likevel å inkludere gruppen av migranter i definisjonen av klassiske patriarkier, fordi særlig mennene tar med seg konservative tankesett til urbane strøk. De ønsker å opprettholde det lite kjønnsnøytrale systemet som fantes mellom ektefellene før migrasjonen, noe som tydelig kommer til syne i deres negative reaksjonsmønstre når konene må i arbeid i case 4 og 5, og når Fatos snakker med mannens venner i case 6 og for det blir drept. Det kan se ut til at migrasjonen utløser ønske om økt patriarkalsk makt.

Erturk (2007) og Pope (2004) med flere ser på æresdrap og vold mot kvinner som systemisk, der bruken av ære og stammelov, töre, blir instrumenter for å opprettholde en patriarkalsk struktur. Når æreskodeksen er konstruert slik at mennene må holde kontroll med kvinnene for at de selv og familien skal oppnå ære, blir det på et vis legitimt at mannen utøver makt. Flere av casene i mitt materiale kan stå som eksempler på dette, både når vi ser hvordan drapet utføres og i forhold til hvilken dynamikk som spiller inn. Hvis vi godtar at kvinnen delvis går under mannens ære ved giftemål, kan eksempelvis migrasjonscase 4 være et eksempel. I denne casen observerer landsbymedlemmer Ayse mens hun snakker med en mann på gaten og på grunnlag av det dreper ektefellen henne. At en person kan drepe sin kone som følge av rykter, eksemplifiserer Erturks (2007) poeng om at æresdrap presenteres som straff for en amoralsk handling en kvinne *angivelig* har utført, der bevis er irrelevant fordi det overordnede

målet er å opprettholde en struktur eller et større system. Når kvinner bryter normsettet, kan mennene, med grunnlag i æreskodeksen, hevde at æren står i fare og drepe med legitimitet. Dermed opprettholdes systemet.

I historien om Semse Allak velger broren å steine sin storesøster. Denne grusomme måten å drepe et menneske på, roper ut en advarsel til andre jenter om å avstå fra å bli gravide utenfor ekteskap. Det ligger en trussel om å underkaste seg sosiale normer og regler satt for den kvinnelige delen av befolkningen. Gjør de ikke det, vil det skje med dem som med Ayse. Det at hun blir steinet viser også tydelig det Erturk kaller "(...) en *demonstrativ* måte å utføre drap på for å terrorisere kvinner som gruppe" (Erturk 2007: 10), fordi steining er så brutalt og så ydmykende for den som utsettes for det. I historiene der de som beslutter drapet *truer* drapsmannen til å utføre drapet, slik vi så i casen om sangeren som dreper sin kone, opptrer samme dynamikk; dreper du ikke din kone, vil også du bli drept.

At kvinnen i patriarkalske systemer står uten rettigheter og blir en slags "vare", som Pope (2004) kaller det, kommer kanskje best frem i historien om Semse Allak. Semse Allak blir voldtatt av farens venn, truet på livet og deretter gravid. Etter at familien får kjennskap til graviditeten presser den Semse til å gifte seg med sin voldtektsmann og hun blir hans kone nummer to. Dette er forøvrig ikke uvanlig i Tyrkia (Kardam 2005: 38) Når så den nye familien ikke vil "ha henne" mer, blir hun forsøkt "levert" tilbake. Når dette ikke aksepteres må hun bli med ektefellen igjen. Til slutt drepes hun av familien fordi hun har krenket familieæren. Semse selv har ikke noe hun skulle sagt i prosessen, hun er en "vare" de andre styrer ut fra eget ønske.

Samtidig gjør hele æressystemet kvinnen til en "vare". Kvinnene som i mitt materiale frivillig eller ufrivillig bryter æreskodeksen får straff bestemt av ektemannen eller familiemedlemmer. Når det eksempelvis blir samlet til familieråd, slik vi så det i eksempelvis case 8 der Zehra krever skilsmisse fra sin sangerektefelle eller case 2 der Sevinc blir voldtatt av broren og for det skal drepes, står kvinnene uten rettigheter. De har ingen mulighet for å ytre egne meninger og må akseptere behandlingen bestemt for dem, uavhengig av om de er uskyldige eller ikke. Jentene eller kvinnene reduseres til en deltagende brikke i et maktspill, hvor de selv får rollen som observatør når beslutninger skal tas.

Også de kvinnene og jentene som har vært utsatt for tvang ved inngåelse av forlovelse eller ekteskap blir, som Pope (2004) også hevder, del av et system av undertrykkelse av kvinner.

Ekteskap i rurale områder er basert på strategiske vurderinger mellom to familier, fortrinnsvis innen samme slekt (Delaney 1991: 100) og har elementer av kjøp og salg i det brudgommens familie betaler en sum for ”kjøp” av bruden. Da er det i mindre grad plass for hensynet til individuell kjærlighet. Som det kommer frem i teksten, er ekteskapet mellom Mohammad og Maryam basert på tvang. Det betyr at Maryam er tvunget til å godta bestemmelser gjort over hodet på henne. Når dette er sagt, må det legges til at også Mohammed i denne sammenheng kun er en brikke i spillet, der slekten, med de eldre generasjoner i spissen, beskytter sitt system av strategiske maktrelasjoner og patriarki. Heller ikke han har stor mulighet for å påvirke utvelgelsen av sin ektemake, og blir i denne sammenheng også en såkalt ”vare”. Mitt materiale støtter dermed Popes påstand om kvinnen som en vare de mannlige slektningene har makt over, men det viser også hvordan mennene selv kan bli ofre for systemet, eksempelvis ved tvangsekteskap.

Både Sen (2005) og menneskerettighetsorganisasjoner jeg har snakket med, argumenterer for at holdninger i samfunnet bidrar til å opprettholde et patriarkalsk system. Et godt eksempel er case 4 der Mehmet dreper Ayse etter å ha hørt rykter fra andre landsbymedlemmer om at Ayse er involvert med en annen mann. Det at ingen støtter hennes uskyld, bidrar til å opprettholde systemet og tyder også på at andre kvinner er redde for å få samme stempel dersom de står på Ayses side. Et annet godt eksempel er case 1 om Maryam som er utro og blir drept av familien. Når legene to ganger informerer gendarmene om at selvmordsforsøk og selvmord er utelukket, velger gendarmene likevel å avstå fra å etterforske dødsfallet som drap. Ønsket om å opprettholde æressystemet ser ut til å gå foran det å redde Maryam og det å følge loven.

Mange problemer tilknyttet likestilling og undertrykking av kvinner i Tyrkia kommer fra patriarkalske strukturer og tradisjoner. Det å bruke patriarki som forklaring, har imidlertid svakheter. For det første er det, som vi så ovenfor, andre ting som ofte utløser drapene. Et annet problem er at patriarki kan bli en størrelse som på sett og vis kan forklare alt og ingenting og som setter en i fare for å bli essensialistisk. Hvis alle skjevheter mellom kjønn kommer fra en patriarkalsk struktur eksisterende over hele verden, fremstår det som nærmest umulig å skape endring. Samtidig kan det å bruke patriarki som forklaring bli en måte å være ”politisk korrekt” på. Det kan synes som mange i dag er redde for å bruke eksempelvis kultur som forklaring. Jeg tror heller ikke kultur er det som *faktisk* motiverer æresdrap, men ser på det fornuftig å gjøre slik Pope (2004) gjør, nemlig å hevde at æresdrap bunner i en

kombinasjon av flere faktorer, der i blant også kultur og patriarki. Vi skal nå gå over til en diskusjon av migrasjon.

Migrasjon

Wikan (2003) og Gran (2007) foreslår svak sosioøkonomisk posisjon og sosial marginalisering som årsaker til at menns økte kontrollbehov ved migrasjon. Flere av familiene i mitt materiale gjør en negativ klassereise når de migrerer, slik vi så det i case 4 og 5. I begge casene har familiemedlemmene lav eller ingen utdanning og etter migrasjonen får de enda dårligere råd. De flytter inn i gecekonduer utenfor sentrum av Istanbul og sannsynligheten for at de integreres i storsamfunnet er, slik Secor (2002) ser det, liten. Ayse og Mehmet er kurdiske, og ettersom Gülsah og Yusuf har måttet flyttet fra den kurdiske byen Van er det sannsynlig at også de har samme etnisitet. Som Secor viste, blir kurdere diskriminert i byene og det ikke urimelig å tro at dette også gjelder dem. Ut fra Wikan og Grans teori, blir mannen mer opptatt av ære i slike tilfeller fordi de har få andre kilder til status. Fordi vi med den kunnskapen vi har umulig kan si bestemt om ære er utløsende årsak eller ikke, virker det mer plausibelt å se på drapet som resultat av det Mojab (2004) anser som et universelt fenomen, nemlig krenket stolthet og tapt ansikt, at drapene kommer fordi ektemennene føler at respekten for dem blir krenket. Drapene kan ses på som det Wik, Olsen og Galta (2005) kaller individuelt motiverte æresdrap som de sammenligner med norske sjalusidrap. Vi skal imidlertid ikke helt se bort fra den betydningen tradisjonell æreskodeks kan ha hatt for flere av drapsmennene. Dette fordi mannens rolle som beskytter er mer fremtredende i Tyrkia enn andre deler av Midtøsten og fordi mange kommer fra områder der det ikke er usannsynlig at det eksisterer en æreskodeks. Dette kan ha forsterket deres følelse av tapt ansikt. De beste eksemplene er kanskje case 4, der landsbymedlemmer forteller Mehmet at kona er involvert med en annen og case 6, der Akif dreper kona med kniv etter at hun har invitert inn en venn av mannen på kaffe. I case 4 er det sannsynlig at mannen kan ha følt på kroppen det presset mange opplever fra samfunnet rundt ved overskridelse av æreskodeksen og at det kan ha påvirket utfallet av konflikten. I case 6 hevder mannen å komme fra et område der kvinner ikke kan be menn inn fordi det krenker mannens ære. Ut fra denne tankegangen legitimerer han drap på kona. Om partene har vært påvirket av en æreskodeks, ser det likevel ut til at drapsårsaken i større grad handler om tapt makt, uten at dette nødvendigvis henger sammen med det kollektive æresbegrepet man har i Tyrkia.

Et annet alternativ er å se hvordan migrasjon påvirker det mannlige individ, slik Bagli (2009) går inn på i sin teori. Omstendigheter rundt migrasjonen ser ut til å gi mennene økt kontrollbehov. Bagli foreslår at migrasjon ødelegger mannens maskuline identitet og at dette forskyver maktbalansen mellom ektefellene. Case 4 og 5 støtter teorien. Begge casene omhandler tradisjonelle familier der konene før migrasjon har vært ansvarlig hjemme og mannen har vært den som tjener pengene. Etter migrasjon må mennene, på grunn av økonomi, gi fra seg monopolet både på forsørgerrollen og det offentlige rom. Dette takler de dårlig og reagerer med noe som ligner sjalusi. Når det så oppstår en krise, reagerer mennene, i ekstreme tilfeller, med å drepe sine koner. I case 4 er det landsbymedlemmers snakk om at Ayse er utro som fører til drapet, mens en slåsskamp etter at Gülsah kommer tilbake fra krisesenteret nesten dreper henne. Imidlertid er det at Yusuf, Gülsahs ektemann, mister jobben og dermed også forsørgerrollen, det som gjør at kona i første omgang ender på krisesenteret. Dette demonstrerer hvilken avmakt han kan ha følt når også jobben går tapt. Alt som kan gi mannlige ære forsvinner, han står igjen uten noe. Da slår han kona helseløs. Vold blir, som Råkil (2002) presiserer, et aktivt middel for å håndtere avmakt og gjenopprette kontroll.

Bagli (2009) fremhever et raseri han mener oppstår etter migrasjon. Ektemennene i mitt materiale ser ut til å få økt kontrollbehov. Det er imidlertid plausibelt å tro at en identitetskrise kan gi seg til uttrykk på ulike måter fra person til person og at det sinnet Bagli snakker om, er det samme kontrollbehovet eller sjalusien som mennene i mitt materiale opplever.

Hagen og Qureshi (2004) finner at migranter opplever mer stress enn resten av befolkningen på grunn av indre familiære og ytre påkjenninger som oppstår ved migrasjon. Som vi ser i mitt materiale forsvinner de trygge rammene når folk migrerer og deler av det sosiale livet som fantes i landsbyen blir borte. Til tross for et håp om bedre tider, fører migrasjonen til dårligere økonomi og mange opplever diskriminering. Etter migrasjonen mister samtidig tidligere etablert status mening fordi omgivelsene rundt mangler kjennskap til denne, noe som synes å være særlig problematisk for personer som har levd i et æressamfunn. Når migrantene i denne situasjonen skal forsøke å opprettholde sin tidligere kulturelle identitet og adaptere denne i det nye miljøet blir dette, på grunn av den overnevnte situasjonen, vanskelig og krever store anstrengelser. I følge Hagen og Qureshi kan det i kampen for å finne hvilke mestringsstrategier man skal velge for å tilpasse seg sin nye situasjon oppstå alvorlige konflikter mellom ektefeller eller generasjoner. Det kan gjøre at alminnelige konflikter i noen tilfeller utvikler seg til å bli svært alvorligere og slår sprekker i familien. Særlig kan dette

oppstå når de enkelte familiemedlemmer ikke har kommet like langt i å tilpasse seg den nye situasjonen og har ulik tilknytning til- og erfaring med storsamfunnet (Qureshi 2005: 265, Hagen og Qureshi 2004). Dette kan vi se eksempler på i mitt materiale. Etter migrasjonen får familiene det vanskeligere både økonomisk og bommessig. Kvinnene må ut i arbeid og mennene, som er vant med at konenes sfære er i hjemmet, må takle at de nå er ute blant folk. Dette skaper et sinne eller kontrollbehov som uttrykkes i vold og innestengelse. Når ektemennene ser at konene liker det nye livet og trives, altså at de i større grad har blitt integrert og tilpasset seg det nye samfunnet, blir konflikten tilspisset. Uten hjelp fra andre til å håndtere denne situasjonen, er mennene til slutt i en så presset situasjon at når det tilføres ytterligere en krise, som her, rykter om utroskap og tap av jobb, er grensen nådd og konflikten kulminerer i drap. Drapet som skjer etter mange års ekteskap, men ikke veldig lang tid etter migrasjon, kan være utløst av en psykisk lidelse som utløses av stress i forbindelse med migrasjon. Dette samsvarer med funn Julio Arenas (1997) har gjort tidligere. Problemet blir altså at makrofaktorer påvirker individet på en slik måte at det ikke klarer å håndtere sitt eget liv, og på grunn av det får personlige problemer, som i våre tilfeller ender i drap.

Hvis vi tar utgangspunkt i at dette er tilfelle, skal vi ikke se bort fra at æresbegrepet kan ha blitt brukt for å oppnå legitimitet for drapet. I case 6 får Akif redusert straffen fordi han påstår at æren er krenket når kona inviterer inn mannens venn. Akif er trolig klar over strafferabatten som før 2005 ble gitt for æresdrap, og at han av den grunn kan ha skjult drapet med ære. Det samme kan ha vært tilfelle i case 5 og 7, der ektefellene har vært ekstremt voldelige hele tiden. I case 5 kan det at mannen mister kontrollen og kaster kona ut av vinduet under slåsskampen ha vært den egentlige årsaken til drapsforsøket, mens han i ettertid argumenterer for at det var en æressak for ikke å bli sett på som en gal volds mann. Det samme kan ha vært tilfelle når lærerektefellen Yakup dreper Burcu etter at hun vil skilles. Yakup kommer fra en landsby utenfor Mardin der det trolig eksisterer en æreskodeks. I dette området er det, i følge Kardam, ikke uvanlig å drepe etter krav om skilsmisse (Kardam 2005: 32). En slik grunn kan dermed fremstå som mer legitim enn det å være voldelig og ustabil, og drapsmennene kan opprettholde en viss grad av anseelse i sitt nye samfunn. I tillegg viser det at man dreper på grunn av ære og ikke sjalusi, at man har kontroll.

Konklusjon

Det er ingen tvil om at deler av det tyrkiske samfunn er gjennomsyret av patriarkalske strukturer og at mange påvirkes av dette i sine personlige liv. Likevel er ikke alle familiedrap æresrelaterte patriarkalske drap. Blant migrantene i mitt materiale er det andre årsaker som utløser ektefellenes drap på sin koner. Nedadgående klassereiser, diskriminering og personlige identitetskriser ser i større grad ut til å være grunner. Når Bagli (2009) hevder at migrasjon blir et slags utgangspunkt for migrasjon, er jeg med utgangspunkt i mine caser uenig, fordi jeg mener drapene i seg selv ikke er resultat av ære. Fordi det imidlertid har vært forsket lite på migrasjon i forhold til drap og æresdrap, er det behov for ytterligere forskning. Dette kan forhindre at æresdrap blir en sekkebetegnelse man plasserer drap blant "Andre" inn i.

Konklusjon

Patriarki og ære kan ikke forklare alle drap som tilsynelatende ser ut til å være tradisjonelle æresdrap. Særlig viser mitt materiale at partnerdrapene blant migranter ikke er direkte resultat av ære og patriarki og med det heller ikke kan kalles tradisjonelle æresdrap. Samtidig er situasjonen i Tyrkia ulik arabiske land i Midtøsten. Kvinnens familie synes å ha mindre ansvar for henne etter giftermål enn den har i de andre områdene. Det gjør at ektemannens beskytterrolle er mer fremtredende i Tyrkia enn i andre deler av regionen, og at æresspørsmålet derfor blir viktigere. På den måten blir det mer naturlig å kalle noen partnerdrap i Tyrkia for æresdrap enn det vil være i andre land. Som Wik, Galta og Olsen (2005) foreslår, bør slike æresdrap eventuelt få navnet *individuelle æresdrap* grunnet deres vesensforskjell til andre æresdrap.

Med utgangspunkt i mitt materiale er det imidlertid lite rimelig å kalle drapene blant migrantene for individuelle æresdrap. Migranter er sårbare hva gjelder vold i nære relasjoner fordi migrasjonen så totalt endrer og ofte forringer folks livssituasjon. Mange gjør en negativ sosioøkonomisk klassereise når de migrerer, og må leve som en underklasse i byen. På grunn av økonomi må familiene samtidig endre inntektsorganisering. I en situasjon der blant annet de trygge rammene fra landsbyen forsvinner, blir dette problematisk. Konsekvensen er et forskjøvet maktforhold mellom kjønnene og det mannlige individets identitet får en alvorlig brist. Hans måte å kompensere for dette er ved bruk av vold, i ekstreme tilfeller drap. Fordi flere av mennene sannsynligvis kommer fra æressamfunn, er det trolig at de forveksler sin frustrasjon med ære.

Statens rolle

Staten må ta sin del av ansvaret for dette. Siden republikken ble opprettet, har staten forsøkt å modernisere landet. Likevel har sørøstlige områder delvis blitt ignorert. Landsdelen har blitt stående igjen mindre utviklet og med en fattigere befolkning enn andre regioner. I tillegg har statens arbeid for et samlet Tyrkia med én felles befolkning skapt diskriminering grunnet en kontinuerlig underliggende holdning om at dette betyr en felles *tyrkisk* befolkning der andre minoriteter skal assimileres i majoriteten. Dette har fungert dårlig og er trolig en av de viktigste årsakene til det kraftige opprøret som har vært blant kurdere. På samme tid er det

sannsynlig at æresdrap har blitt brukt som motstandsmiddel fra kurdernes side. Mennesker i opposisjon holder sterkt på- og forsterker sine tradisjonelle normer og verdier. Dette gjelder også ære. At antall æresdrap blant kurdere har steget kraftig etter at konflikten kuliminerte på 80- og 90-tallet kan stå som bevis på statens rolle.

Endringstid er krisetid

Samtidig har utdanningsnivået i befolkningen aldri vært høyere enn nå³¹ (også i sørøst) og den tyrkiske økonomien har mer eller mindre blomstret de senere år. Hvorfor går da ikke antall æresdrap ned? Svaret kan ligge i at Tyrkia er i en periode med endring, som for en kortere periode fører til krise, men som senere vil gå over i en vedvarende positiv trend. Årsaken er at patriarkalsk makt, som tidligere har vært ubestridelig, i endringstid blir utfordret. Når kvinner får mer utdanning og bedre økonomi, øker deres mulighet for økonomisk uavhengighet og tilgang på informasjon om egne rettigheter (og verden som sådan) øker. Da er sannsynligheten stor for at de ikke lenger er villige til å være mannen underdanig og at de vil stå hardere på sine krav. For mennene, hvis interesse i å miste sin makt er lav, er dette uønsket og de vil kjempe for å beholde makten. Da kan vold, og i ekstreme tilfeller drap, være måter å gjenopprette kontroll og denne går for en periode opp. Etter en stund, kanskje en generasjon senere, er nye verdier internalisert og kvinner og menn står mer likestilt hva gjelder makt. Da er det sannsynlig at volden går ned.

Hva har blitt gjort?

NGO'er, FN, EU og menneskerettighetsorganisasjoner har i lang tid jobbet aktivt for å bedre kvinners rettigheter i Tyrkia. Dette har ført til økt fokus på kvinnespørsmål også fra politisk hold. På statlig nivå har det blitt opprettet et kvinne- og familiedepartement som blant annet arbeider med æres- og voldsproblematikk og i 2006 avga statsminister Erdogan et rundskriv til alle offentlige institusjoner med tiltak for å bekjempe slik kriminalitet (Prime Minister's Office 2006). Langsiktige mål som understrekes er økt utdanning og økonomisk utvikling. Særlig viktig, mener jeg, er det at flere kvinner får utdanning og kommer inn i arbeidslivet fordi økonomisk uavhengighet er nødvendig for å stå på egne ben. Staten har sin del av ansvaret for det store antallet æresdrap, men har også de senere år vist vilje til å ta et ansvar

³¹ De siste 15 år har kvinner med fullført barneskole økt med 75 % og ungdomsskole 48 % (Ministry of National Education & OECD 2005: 23).

for å bedre situasjonen. Utfordringen fremover blir å opprettholde dette arbeidet og bidra aktivt for å endre folks innstilling til marginaliserte grupper.

Forbedringer i lovverket

Selv om man i noen områder løser konflikt i familie eller lokalsamfunn, er det offisielle lovverket viktig for å endre samfunnet vekk fra patriarkalske kvinneundertrykkende strukturer. Frem til 2005 var imidlertid lovverket i seg selv kvinneundertrykkende, med lovfestede konsepter som kyskheter, ære og offentlig moral. En aktiv kampanje fra kvinneorganisasjonene mellom 2002 og 2004 førte til en revidert Straffelov og den nye loven har fått mer enn 30 tillegg som har forbedret kvinners rettigheter betraktelig (www.wwhr.org). Straffeloven er i dag nesten så god den kan bli hva gjelder beskyttelse av kvinner, likevel må andre lover fortsatt forbedres. Dette gjelder særlig lovverket på æreskriminalitet, som til tross for en viktig seier da strafferabatt ved æresdrap ble avviklet, fortsatt har svakheter³² (møter 2008 og 2009).

Implementering

I følge Didem B. Ulusoy fra EU-delegasjonen til Tyrkia har man sett en svak økning i straffeutmålingen i æresdrapssaker etter at straffeloven ble skjerpet inn (møte 13.11.08). Likevel har ikke antall drap gått ned. De største utfordringene, slik jeg ser det nå, ligger ikke lenger i et stivnet lovverk, men i implementering og holdninger i befolkningen. Et problem er konservative aktører i maktapparatet som stopper prosessen *før* den når rettsapparatet. Et eksempel har vi i case 1 der gendarmene ikke vil etterforske Maryams selvmord, selv om legene fastslår at selvmordet er fiksert. Andre eksempler er dommere og politi som overtaler kvinner som flykter fra vold og drap til å skvære opp med ektefellene sine og reise hjem. Sett fra kvinnenens perspektiv, er dette ofte eneste alternativ, ettersom de fleste er økonomisk avhengige og vil miste sin sosiale status ved skilsmisse³³.

Januar 2009 fant det sted en stor seier for landets kvinner da fem medlemmer av en familie fikk livstidsstraff etter at en dommer fant dem skyldige i å planlegge og æresdrepe 16 år gamle Naile Erdas. Onkelen fikk nesten 17 år for ikke å ha meldt fra (www.hurriyet.com). Får

³² Igjen blir kravet om *bevis* for at drapet er utført etter beslutning tatt av familieråd trukket frem av mange.

³³ Jfr studie utført av World Public Opinion Juni 2008
http://www.worldpublicopinion.org/pipa/articles/btjusticehuman_rightsra/494.php?nid=&id=&pnt=494

dommen presedens, kan man håpe på en positiv trend hva gjelder æreskriminalitet fordi så strenge straffer trolig vil fungere som advarsel til andre familier. Man ofrer ikke lenger én sønn eller far for å gjenopprette familieæren, hele familien må i fengsel. Så langt tror jeg få er villige til å gå.

Det er viktig å poengtere at mange kvinner som er under trussel av å bli æresdrept overlever. I tre av mine caser skjer dette fordi eksterne aktører, som Kamer, intervenerer og forhandler frem løsninger som de involverte partene kan leve med. At Kamer klarte å redde alle drapstruede kvinner som kontaktet dem i 2008 (møte med Kamer 4.2.09), viser at tiltak som dette fungerer. Det er derfor viktig at staten øker støtten til slike organisasjoner i en overgangsfase. I to av de tre overnevnte casene kontakter Kamer og krisesenteret i tillegg lokale religiøse ledere og bruker disse som meglere. Ved at personer lokalsamfunnet har stor tiltro til meglere, kan gjennomslagskraften bli større fordi løsninger fremforhandlet av disse ofte blir høyere respektert av familie og lokalsamfunn enn vanlige domstoler. Dette er viktig ved æresrelatert konflikt. Samtidig virker metoden preventivt. Når andre ser at løsningen virker, kan også de løse konflikt på samme måte uten å miste ære og æreskriminalitet kan på sikt også forhindres.

I den endringsperioden landet er inne i nå, er det svært viktig at staten, i tillegg til å drive langtidsvirkende tiltak, følger opp loven fra 2005 om at alle byer og tettsteder med mer enn 50.000 innbyggere skal ha krisesentre. I tillegg må andre kortidsvirkende tiltak som hjelpetelefoner, helsesentre og informasjonssentraler utbygges. Det er også nødvendig å opprettholde et høyt fokus på holdningsendrende arbeid, særlig i forhold til menn. UNFPA, i samarbeid med Helsedepartementet og det tyrkiske militæret gjennomførte for få år siden et suksessfullt prosjekt der 500.000 soldater fikk opplæring i kjønnsrelaterte spørsmål og tiltak for å hindre vold mot kvinner (www.unfpa.org.tr). Lignende prosjekter har vært utført på andre grupper (blant annet politiet) og har vært vellykkede. Skal man komme noen vei, er det viktig at man fortsetter å arrangere slike prosjekter for menn, fordi denne gruppen i dag står med makten på de fleste samfunnsområder. Kampen mot æresdrap, er en kamp også menn må føre.

Litteraturliste

Bøker og artikler

- Akkoc, Nebahat. The Cultural Basis of Violence in the Name of Honour. I *Violence in the Name of Honour: Theoretical And Political Challenges*, ed. Shahrazad Mojab & Nahla Abdo. Istanbul: Bilgi University Press. (2004).
- Amnesty International. (2003). *Turkey: end sexual violence against women in custody*. --(2004). *Turkey: Women confronting family violence*.
- Arenas, Julio G. (1997). *Interkulturell Psykologi*. København: Reitzel
- Bourdieu, Pierre. (2000). *Den Maskuline Dominans*. Oslo: Pax Forlag
- Boy, Angine og Kulczycki, Andrzej. What We Know About Intimate Partner Violence in the Middle East and North Africa. I *Violence Against Women*. 14 (1). 2008. 53-70
- Central Intelligence Agency. (2008). *The CIA World Factbook*. Washington: Office of Public Affairs
- Cleveland, William L. (2004). *A History of the Modern Middle East*. (3 utg). Boulder: Westview Press
- Delaney, Carol. (1991). *The Seed and the Soil: Gender and Cosmology in the Turkish Village Society*. Berkeley, Los Angeles og Oxford: University of California Press
- Directoral General on the Status of Women. (2009). *National Research on Domestic Violence against Women in Turkey 2008: Summary Report*
- Erturk, Yakin. (5.1.2007). *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*. UN, Human Rights Council
- European Parliament. (2007). *Report on Women's role in Social, Economic and Political Ilife in Turkey*.
- Gran, Espen. (2007). *Imagining the Transnational Lives of Iraqi Kurds*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo
- Hagen, G. & Qureshi N. A. (2004). *Etnisitet i sosialt arbeid- Arbeid med etniske minoriteter i barnevern og sosial sektor*. Oslo: Tano Aschehoug
- Kamer Vakfi. (2006). *Istersek Biter: "Namus" Adina Islenen Cinayetler 2006 Raporu. We Can Stop This: Killings committed in the Name of "Honor" 2006 Report*. Istanbul: Berdan Matbaacilik
- Kardam, Filiz. (2005). *The Dynamics of Honor Killings in Turkey*. UNDP.
- Kandiyoti, D. Bargaining With Patriarchy. I *Gender in Society* 2 (3). 1988. 274-290

- Koğacıoğlu, Dicle. The tradition effect: framing honor crimes in Turkey. I *Differences*. (15) 2. (2004).
- Ministry of National Education & OECD. (2005). *National Education Policy Review: Background Report June 2005*.
- Mojab, Shahrzad . Vengeance and Violence: Kurdish Women Recount the War. I *Canadian Woman Studies*. Vol 19, Nr 4. (2001 a).
- Conflicting Loyalties: Nationalism and Gender Relations in Kurdistan. I *Of Property and Propriety: The Role og Gender and Class in Imperialism and Nationalism*, ed. Mojab, Shahrzad & Whitehead J. Toronto: University of Toronto Press. (2001 b).
- The Particularity of “Honour” and the Universality of “Killing”. I *Violence in the Name of Honour: Theoretical And Political Challenges*, ed. Shahrzad Mojab & Nahla Abdo. Istanbul: Bilgi University Press. (2004).
- Narayan, Uma. (1997). *Dislocating cultures: identities traditions and third world feminism*. (1 utg.) New York og London: Routledge
- Onal, Ayse. (2008). *Honour Killing: Stories of Men Who Killed*. London, San Francisco og Beirut: Saqi
- Pervizat, Leyla. In the name og honour. I *Violence in the Name of Honour: Theoretical And Political Challenges*, ed. Shahrzad Mojab & Nahla Abdo. Istanbul: Bilgi University Press. (2004)
- Pope, Nicole. Honour Killings: Instruments of Patriarchal Control. I *Violence in the Name of Honour: Theoretical And Political Challenges*, ed. Shahrzad Mojab & Nahla Abdo. Istanbul: Bilgi University Press. (2004)
- Prime Minister’s Office. *Actions to be Taken to Prevent Violence Against Children and Women, and Murders Deriving from Traditional Codes of Honor*. Rundskriv 2006/17
- Prime Ministry’s Human Rights Presidency. (2007). *Human Rights Presidency 2007 Honour Killings Report*.
- Qureshi, Naushad Ali. Profesjonell kultursensitivitet framfor faglig etnisentrisme. I *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*. Nr. 3. (2005).
- Råkil, Marius. (2002). *Menns vold mot kvinner: Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Secor, Anna. (2002). ”There Is an Istanbul That Belongs to Me”: *Citizenship, Space, and Identity in the City*. Department of Geography, University of Kentucky
- Sen, Purna. ”Crimes of honour”, value and meaning. I *Honour: Crimes, Paradigms*

- and Violence against Women*, ed. Welchman, Lynn & Hossain, Sara. New York og London: Zed Books (2005)
- Sever, Aysan (1999). Culture of Honor, Culture of Change: A Feminist Analysis of Honor Killings in Rural Turkey. I *Violence against Women*. Vol 7. Nr 9.
- (2005). *In the Name of Fathers: Honour Killings and Some Examples from South-eastern Turkey*.
- Sirman, Nükhet. Kinship, Politics and Love: Honour in Post-Colonial Contexts – The Case of Turkey. I *Violence in the Name of Honour: Theoretical And Political Challenges*, ed. Shahrzad Mojab & Nahla Abdo. Istanbul: Bilgi University Press. (2004)
- Thagaard, Tove. (2006). Systematikk og Innlevelse: En innføring i kvalitativ metode. (2. Utg). Bergen: Fagbokforlaget
- Thapar-Björkert, Suruchi. (2007). *State Policy, Strategies and Implementation in combating patriarchal violence, focusing on "honour related" violence*. Integrationsverket
- Touma- Sliman, Aida. Culture, national minority and the state: working against the "crime of family honour" within the Palestinian community in Israel. I *"Honour": Crimes, Paradigms, and Violence Against Women*, ed. Lynn Welchman og Sara Hossain. London og New York: Zed Books. 2. Utg. (2007)
- UDI (2008). *Familierett i tre muslimske land og litt om forholdet til norsk rett*.
- Wedel, Heidi. (2001) *Life at the margin: the Kurdish women migrants of Istanbul*.
- Welchman, Lynn og Hossain, Sara. Introduction: "Honour", rights and wrongs. I *"Honour": Crimes, Paradigms, and Violence Against Women*, ed. Lynn Welchman og Sara Hossain. London og New York: Zed Books. 2. Utg. (2007)
- Wik, Gustav. Galta, Karen. Leirstøl Olsen, Siri. (2005). *Mord-Selv mord i Nære Relasjoner*. Oslo: Universitetsforlaget
- Wikan, Unni. (2003). *For ærens skyld: Fadime til ettertanke*. (1 utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- (2008). *Om Ære*. (1. utg.) Oslo: Pax forlag
- World Economic Forum. (2008). Global Gender Gap Report 2008.

Internett

BBC News (britisk nettavis): Statens fokus på æresdrap

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4546992.stm> [Oppsøkt 15.5.09]

Forskningsrådet: Fadimedrapet

<http://kilden.forskningsradet.no/c16881/artikkel/vis.html?tid=23969> [Oppsøkt 14.3.09]

Human Rights Association: Migrasjon og kurdisk konflikt med myndighetene

http://www.ihd.org.tr/english/index.php?option=com_content&view=article&id=44:housse-demolitions-and-forced-evictions-perpetrated-by-the-turkish-security-forces&catid=17:special-reports&Itemid=37 [Oppsøkt 9.3.09, nr 1]

--Statistikk: Æresdrap og brudd på menneskerettigheter

http://www.ihd.org.tr/images/pdf/human_rights_violation_in_turkey_summary_table_of_2007.pdf [Oppsøkt 15.4.09, nr 2]

Hürriyet (tyrkisk nettavis): Dom på æresdrap

<http://www.hurriyet.com.tr/english/domestic/10771619.asp?gid=243> [Oppsøkt 23.4.09]

Lausannetraktaten

http://www.lib.byu.edu/index.php/Treaty_of_Lausanne [Oppsøkt 9.6.09]

The Global Campaign to Stop Killing and Stoning Women: Steining og Islam

<http://www.stop-stoning.org/node/13> [Oppsøkt 16.4.09, nr 1]

--Æresdrap

<http://www.stop-stoning.org/node/495> [Oppsøkt 16.4.09, nr. 2]

Today's Zaman (tyrkisk nettavis): Æresdrap blant migranter

<http://www.todayszaman.com/tz-web/detaylar.do?load=detay&link=149433> [Oppsøkt 7.5.09]

Tümgazeteler (tyrkisk nettavis): Æresdrap blant migranter

<http://www.tumgazeteler.com/?a=4117206> [Oppsøkt 20.5.09]

Tyrkisk Grunnlov: Artikkel 301

<http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=29238> [Oppsøkt 10.3.09]

UNDP: Gender Related Development Index

<http://hdr.undp.org/en/statistics/faq/question.68.en.html> [Oppsøkt 24.10.08]

Human Development Report 2007/2008

http://hdrstats.undp.org/countries/data_sheets/cty_ds_TUR.html [Oppsøkt 11.3.09]

--Kvinnelig politisk deltagelse

<http://www.undp.org.tr/Gozlem2.aspx?WebSayfaNo=1446> [Oppsøkt 23.4.09, nr 1]

UNFPA: Arbeid for likestilling i Tyrkia

<http://www.unfpa.org.tr/turkey/gender-doing.htm> [Oppsøkt 26.5.09]

--Kvinneproblemer på verdensbasis

<http://www.unfpa.org/swp/2000/english/ch03.html> [Oppsøkt 27.5.09]

Women for Women's Human Rights: Endringer i tyrkisk Straffelov

http://www.wwhr.org/turkish_penalcode.php [Oppsøkt 19.9.09]

Women's Suffrage: Kvinnelig stemmerett

<http://www.ipu.org/wmn-e/suffrage.htm> [Oppsøkt 21.10.08]

World Public Opinion: Statistikk på diskriminering av skilte kvinner og enker

http://www.worldpublicopinion.org/pipa/articles/btjusticehuman_rightsra/494.php?nid=&id=&pnt=494 [Oppsøkt 23.4.09]

Yeni Safak (tyrkisk nettavis): Dom om æresdrap

<http://yenisafak.com/tr/yazdir/?t=29.08.2008&c=1&i=136908> [Oppsøkt 1.9.08]

Annet

Human Rights Association. (26.5.2007). Tale holdt av Generalsekretær Sevim Salihoglu

”Et spørsmål om ære? En studie av drap på kvinnelige familiemedlemmer i Tyrkia”

Oppsummering av masteroppgave i Midtøsten og Nord- Afrikakunnskap ved Universitetet i Oslo, vår 2009. Skrevet av Marianne Strand Ølnes.

Min hovedpåstand er at man i dag bruker æresdrapsbegrepet som en slags sekkebetegnelse på mange typer drap som ikke bunner i ære. Menn dreper kvinner ut fra mange årsaker og man må se på de utløsende årsakene for å forstå hvorfor kvinner blir drept av familiemedlemmer. Patriarki og ære er som forklaringer ikke er tilfredsstillende.

**For å underbygge mine argumenter har jeg januar og februar 2009 gjort et feltarbeid i Tyrkia der jeg har samlet historier om familiedrap. Informantene har vært personer med profesjonell tilknytning til drapene (advokater, ansatte og ledere ved krisesentre, journalister og akademikere). Jeg ba dem om å fortelle meg æresdrapshistorier blant migranter eller blant personer bosatt i rurale områder. Jeg samlet 15 historier, der 6 omhandlet migranter. Jeg mener drapene blant migranter ikke kan kalles æresdrap. De som migrerer gjør en negativ klasserreise, de mister de trygge rammene som fantes i landsbyen, mange sliter med å få jobb og maktforholdet mellom ektefellene forskyves fordi mannen mister sitt monopol på det offentlige rom når kona må ut å jobbe. Dette gjør at han mister kontroll med kona. I samfunn, som man finner i særlig sørøstlige deler av Tyrkia og som migrantene tar med seg til vest, er det å ha kontroll med kvinnelige familiemedlemmer viktig. Dette fordi kvinnene er bærere av familiens ære. Hvis kvinnen bryter æreskodeksen, taper hele familien sin ære. At mannen mister kontroll er dermed problematisk. At han i tillegg også mister enerett på å være familiens forsørger gjør det enda vanskeligere fordi hans to hovedoppgaver som mann forsvinner. Da utvikles en frustrasjon, en personlig psykisk krise, som i ekstreme tilfeller ender i drap. Resultatene jeg har funnet i min studie, støtter i stor grad opp om Mazhar Bagli, ved Dicle Universitetet i Diyarbakir sin teori. Deler av funnene kan brukes på migranter som kommer til Norge fra land med æreskulturer, eksempelvis Tyrkia.

**Et annet interessant funn er at familien i Tyrkia ser ut til være mer tilbaketrukket hva gjelder beskyttelse av kvinnen enn i arabiske land. Når kvinnen gifter seg går hun over til å bli under mannens beskyttelse. Hennes familie har fortsatt et visst ansvar, men dette ansvaret er mindre enn i andre æressamfunn. Dette betyr at tyrkiske menn, i større grad enn menn fra andre æreskulturer, får svekket sin ære om kona bryter med æreskodeksen. Dette taler for at drap blant ektefeller i Tyrkia mer legitimt kan kalles æresdrap. Det bør likevel eksistere et begrepsmessig skille. Man kan kanskje kalle dem individuelle æresdrap, slik også Wik, Galta og Olsen gjør i boken Mord-selv mord i Nære Relasjoner (2005).

**Forekomsten av æresdrap blant kurdere er stor i Tyrkia. Man kan imidlertid ikke kalle æresdrap for et kurdisk fenomen. Den kurdiske befolkningen i Tyrkia har vært utsatt for sosial, politisk og økonomisk marginalisering og mange har måttet migrere etter kurdisk konflikt med myndighetene på 80- og 90-tallet. Befolkningen står igjen traumatisert og med færre rettigheter enn andre innbyggere. Dette er trolig deler årsaken til den store forekomsten av æresdrap i den kurdiske befolkningen.